

—
TERHI AINIALA
JOHANNA KOMPPA
KAJJA MALLAT
RITVA LIISA PITKÄNEN

PAIKANNIMIEN KÄYTTÖ JA OSAAMINEN

NIMITAITO PÄLKÄNEEN LAITIKKALASSA

NIMITAITO JA SEN AIEMPI TUTKIMUS

Tarvitsemme paikannimiä voidaksemme puhua paikoista, ja sen vuoksi yksikään yhteisö ei voisi tulla ilman niitä toimeen. Nimiä on lisäksi aina käytössä juuri sen verran kuin tarvitaan. Tämä tarve ja siten myös paikannimien määrä vaihtelee eri alueilla, eri yhteisöissä ja myös eri ihmisten välillä. Kaikki eivät tarvitse yhtä paljon paikannimiä, eikä kaikkien saman seudun asukkaiden tarvitse puhua samoista paikoista. Ihminen nimeää niitä paikkoja, joista on tarpeen puhua ja myös käyttää itselleen tarpeellista nimistöä. Yksilölliset erot nimien osaamisessa voivat siis olla suuria.

Kuinka paljon ja minkälaisia paikannimiä eri ihmiset omalta asuinseudultaan sitten osaavat? Kun tähän kysymykseen etsitään vastausta, tutkitaan nimitaitoa. Jokaisella meistä on oma nimitaitomme, ja siihen kuuluvat ne paikannimet, joita oman alueemme paikoista käytämme ja jotka tunnemme. Nimitaitoomme kuuluu nimittäin paitsi se nimistö, jota aktiivisesti käytämme, myös ne nimet, jotka kyllä tunnemme ja tiedämme, mutta joita emme itse käytä. Haastattelutilanteessa ei aina pystytä tekemään eroa näiden välille, mutta useista nimistä kuitenkin tiedetään, ettei haastateltava käytä nimeä vaan ainoastaan tuntee sen.

Nimitaitoa tutkittaessa keskeisiä ovat myös muut kysymykset. Onko nimitaidossa eroja eri-ikäisten, eri sukupuolta olevien ja eri ammateissa toimivien välillä? Jos eroja on, niin mistä ne johtuvat? Minkälainen on haastatellun nimoreviiri: kuinka laajalta alueelta nimiä

osataan? Entä mitkä ovat nimenosaamissyitä: miksi osataan juuri ne nimet, jotka osataan? Mikä puolestaan on perheen nimitaito: käyttävätkö saman perheen jäsenet samoja nimiä?

Nimitaitotutkimus on osa sosio-onomastista eli nimien käytön tutkimusta. Sosio-onomastisia kysymyksiä ja varsinkin nimitaitoa on tutkittu vähän. Suomessa uranuurtajia ovat olleet maamme ruotsinkielisen nimistön tutkijat, ja Slotten, Zilliacuksen ja Harlingin »Sociologiska namnstudier» (1973) on yhä alan merkittävimpiä töitä. Tutkimuskohteena heillä oli kolmen kylän paikannimistö. Jokainen tutkija oli nimestänyt tutkimuskylänsä aiemmin ja selvitti sitä, kuinka eri-ikäiset miehet ja naiset asuinkylänsä nimiä osaavat. Tutkimuksen ennakkoväittämät näyttivät pitävän paikkansa: vanhat osasivat enemmän nimiä kuin nuoret ja miehet puolestaan enemmän kuin naiset. Lähellä sijaitsevien paikkojen nimet osattiin paremmin kuin kauempana sijaitsevien, ja saman perheen jäsenet osasivat samoja nimiä. Sukupuoli tuntui vaikuttavan nimitaitoon enemmän kuin ikä, aikuiset miehet näet osasivat noin neljänneksen enemmän nimiä kuin samanikäiset naiset.

Slotte selvitteli tutkimuskylänsä asukkaiden nimitaitoa vielä artikkelissa »Ortnamns räckvidd; namnbruk och namnkunnande» (1976). Tutkimuskohteena olivat erityisesti nimoreviirit ja nimenosaamissyyt. Slotten mukaan paikannimiä osataan viidestä eri syystä, joita ovat paikan omistus, käyttö, tapahtuma, sijainti ja nimen muoto. Suomenkielisen väestön nimitaitoa pro gradu -tutkielmassaan 1992 tutkinut Ulriikka Tiitola erotti puolestaan kahdeksan nimenosaamissyitä. Syiden luokittelu ei kuitenkaan ole ongelmatonta, eikä läheskään aina pystytä sanomaan, miksi joku jonkin nimen osaa. Osaamissyyt ovat vielä usein päällekkäisiä — nimen osaamiseen vaikuttavat yhtä aikaa monet tekijät.

Yhden perheen kolmen eri sukupolven nimitaitoa on käsitellyt Saulo Kepsu (1990). Hän tutki isän, pojan ja pojanpojan yhden tilan alueelta tuntemia nimiä lähinnä nimistön muuttumisen — ei niinkään nimitaidon — näkökulmasta. Isoisää oli haastateltu jo 15 vuotta aiemmin kuin nuorempia oppaita. Yhden tilan nimistön periytyminen sukupolvelta toiselle tuli kuitenkin selvitettyksi: isä ja poika osasivat suunnilleen puolet isoisan käyttämistä nimistä. Ammatin vaikutusta nimitaitoon on puolestaan selvitelty Ritva Liisa Pitkänen (1996 ja 1998). Hän havaitsi huomattavia eroja lounaissuomalaisen kylän kalastajan ja maanviljelijän nimitaidoissa. Kalastajalle tärkeitä ovat vesien ja saariston paikat, kun maanviljelijä taas hallitsee hyvin viljelys- ja muuta kulttuurinimistöä.

TUTKIMUSMETODI

Teimme viikon mittaisen retken Pälkäneen Laitikkalaan touko–kesäkuun vaihteessa vuonna 1999. Kylässä tehtiin samanaikaisesti myös murteenseuruu- ja asiointipuhetutkimusta. Meitä nimitaitotutkijoita oli mukana yhteensä neljä, ja kaikille kylä oli entuudestaan tuntematon. Laitikkala oli jo aiemmin nimestetty. Keruuta on tehty 1950- ja 1960-luvulla, kerääjiä ovat Kirsti Uotila ja Erkki Lempinen. Tutustuimme kokoelmiin etukäteen saadaksemme tuntumaa niin tutkimuskylään kuin sen nimistöönkin. Osa haastateltavista valittiin jo ennen varsinaisen keruun alkua: jututimme osin samoja laitikkalalaisia kuin murteentutkijat.

Haastateltaviksi valittiin eri-ikäisiä miehiä ja naisia. Joukosta erottuu kolme ikäryhmää: vanhat, keski-ikäiset ja nuoret. Vanhin opas on 81-vuotias ja nuorin 15-vuotias. Yhteensä haastattelimme 18:aa ihmistä, joista kuusi on naisia. Vanhimmassa ikäryhmäs-

sä on yksi nainen ja kolme miestä, keski-ikäisistä naisia on kaksi ja miehiä kuusi, nuoria naisia ja miehiä on kumpiakin mukana kolme. Kaikki haastatellut ovat syntyperäisiä laitikkalalaisia. Mukana on kaksi perhettä, joista on haastateltu kolmen eri sukupolven edustajia. Lisäksi on nimestetty yhtä äitiä ja tyttärtä sekä isää, poikaa ja pojan setää.

Vanhimpaan ikäryhmään kuuluu kaksi maanviljelijämiestä, yksi kirvesmies ja naispuolinen postinkantaja. Kaikki haastatellut keski-ikäiset miehet ovat maanviljelijöitä, naisista toinen on kotirouva ja toinen ompelija. Nuorista kolme poikaa on talollisten lapsia, tytöistä yksi — loput kaksi nuorta naista asuvat pienemmillä tiloilla. Kaikki nuoret ovat opiskelijoita tai koululaisia. Oppaiden ammattijakauma on siis hyvin maanviljelijäpainotteinen, mitä on Laitikkalan tapaisessa vireässä maaseutukylässä oikeastaan mahdoton välttää.

Tarkoituksenamme oli selvittää kunkin haastatellun nimitaito ja nimoreviiri sekä lisäksi nimenosaamissyitä. Tutkimusasetelmasta huolimatta nimestimme täysin normaaliin tapaan (vrt. Itkonen 1997). Karttaa apuna käyttäen merkitsimme muistiin kaikki haastateluissa esiin tulleet paikannimet. Nimien, niiden tarkoitteiden sijainnin ja nimien asiataustan lisäksi pyrimme selvittämään myös sitä, miksi ihmiset osaavat juuri tiettyjen paikkojen nimiä.

Varsinkin eniten nimiä osanneita olisi varmasti ollut syytä puhuttaa vähintään kaksi kertaa. On nimittäin tunnettu tosiasia, että yhdellä haastattelukerralla kaikki nimet eivät välttämättä muistu oppaan mieleen (vrt. Itkonen 1997: 37). Erityisesti maanviljelijät ovat sitä paitsi loppukeväästä ja alkukesästä hyvin kiireisiä — tuntuu epäkohteliaalta vaatia heitä muistelemaan pitkään paikannimiä kesken vuoden ehkä kiireintä aikaa. Niinpä vain yhtä oppaista on haastateltu toistamiseen. Tämä vaikuttaa varmasti osattujen nimien kokonaismäärään, mutta tuskin muihin tutkimustuloksiin.

Aiemmasta nimestyskokemuksesta oli kenttätyössä sekä hyötyä että haittaa. Kokenut nimestäjä hallitsee haastattelutekniikan ja osaa ottaa oppaan oikealla tavalla huomioon. Toisaalta hän on myös kokemuksensa vanki: perinnäisen nimestyksen tarkoituksena on ollut saada tietyn alueen koko nimistö talteen mahdollisimman tarkasti, joten haastateltaviksi on valikoitu mahdollisimman paljon nimiä osaavia. Parhaina oppaina onkin totuttu pitämään vanhoja, pitkään paikoillaan asuneita maanviljelijämiehiä (vrt. Itkonen 1964: 14–15). Perinnäisen nimien keruun näkökulmasta nimitaito on käsitetty »hyvien» oppaiden nimitaidoksi; naisten, nuorten ja varsinkin lasten nimistöt ovat tähän asti jääneet tutkimuksen ja keruun ulkopuolelle lähes täysin. Meidän haastattelujemme tarkoitus oli kuitenkin toisenlainen: oppaiden »hyvyyteen» tai »huonouteen» kantaa ottamatta kyselemällä selvittää kunkin osaama nimistö. Niinpä haastateltaviksi on otettu myös naisia ja nuoria. Nimestäjä joka tapauksessa ohjaa haastattelua ja vaikuttaa myös siihen, mitä ja minkälajisten paikkojen nimiä tulee esiin — eikä aina näytä olevan helppoa irrottautua nimien »kerääjän» ja »talteen saajan» roolista.

Tutkimusaineisto ei ole täydellinen eikä aukoton. Esimerkiksi asumusten ja artefaktien nimiä emme ole kaikilta huomanneet järjestelmällisesti kysyä, joten tulokset ovat ainakin siltä osin vaillinaisia. Todenmukaisin tulos nimitaidosta saavutettaisiin ennestään tutulla alueella tuttuja ihmisiä haastatteleamalla. Tutkimusalue kannattaisi vielä valita siten, että sen voisi ennen varsinaista nimitaitotutkimusta nimestää normaaliin tapaan. Tällöin alueen lisäksi tulisi tutuksi myös sen paikannimistö, ja tutkija olisi päätelmiä tehdesään huomattavan varmalla pohjalla.

LAITIKKALA

Laitikkalan kylä sijaitsee Hämeessä, Pälkäneen kunnan eteläosassa hyvien vesi- ja maantieyhteyksien risteyskohdassa. Pinteleen järven ja Ilmoilanselän yhdistävä Kyllönjoki kulkee kylän läpi, ja Hämeenlinnasta Tampereelle johtava tie ylittää Kyllönjoen keskellä Laitikkalaa. Yhteydet suuriin keskuksiin, kuten Tampereelle, Hämeenlinnaan ja Lahteen, ovat osaltaan pitäneet kylän vireänä, jopa muuttovoittoisena vielä nykyäänkin. Kylän pellot ovat viljelyksessä ja päätoimeentulo saadaan edelleen maataloudesta, mutta erilaisia maatilamatkailun ja maataloustuotteiden jatkojalostuksen suomia elinkeinomahdollisuuksia kokeillaan. Kylässä on myös oma koulu ja kauppa.

Maastonmuodoiltaan Laitikkala on kumpuilevaa. Unnaanmäki keskustan lähellä ja Kirkkokallio koulun takana ovat kaikkien tuntemia maankohoumia. Seurojentalon kupeessa kylän keskellä on Tervämäki, entinen mäki, jonka paikalla nykyisin on sorakuoppa. Runsasvetisessä kylässä maastopaikkoja keskeisempiä ovat aina olleet vedet ja vesistöpaikat. Laitikkalan suurimpia järviä Hauhon vesireittiin kuuluvan Pinteleen ohella ovat lounaisosassa, melko kaukana kylän keskustasta sijaitseva Jouttijärvi ja koillisessa olevat Ansa-järvi ja Arajärvi. Kylän keskellä on Kissalammi, jossa kesäisin käydään uimassa samoin kuin Pinteleen Hepolahden Katajanrannassa, joka myös sijaitsee kylän keskustan tuntumassa. Vesialueiden saarista kyläläisille keskeisiä ovat Paskosaari Hepolahden ja Katajankärjen lähellä sekä Kalliosaari Ilmoilanselällä. Kalliosaari on tuttu paitsi veneilijöille myös saarella retkeilleille koululaisille.

Itse Laitikkalan kylä koostuu useista kulmakunnista. Varsinainen ja virallinen Laitikkala on muutaman talon rykelmä Kyllönjoen länsipuolella, mutta käytännössä kylään kuuluvat myös joen itäpuoliset Kärvëntälä, Kuisema ja Joensuu. Kylän keskeisintä asutusnimistöä ovat vanhat talojen nimet; monet talot on kirjattu nykyisillä nimillään jo 1500-luvun ensimmäisiin asiakirjoihin (Halme ja Halme 1972: 630–639). Varsinaisen Laitikkalan keskeisiä asumuksia ovat Ahtilan, Kokkolan, Puntilan, Tanilan ja Uotilan ohella Suttisen marjatila, Katajan lihatila ja Kesänmaku-kesäkauppa sekä linja-autoilija Helmikkalan tila. Kylän keskustasta etelään, melko lähellä Hauhon rajaa sijaitsevat kaksi Heikkilää sekä Rönni. Kärvëntälän alueella keskeisiä taloja ovat Hemilä, Paavola, Sipilä ja Talola. Kyllönjoen ylittävät Uusisilta ja Vanhasilta ovat kylän keskeisimpiä ja tunnetuimpia paikkoja.

MAANVILJELIJÄN NIMITAITO

Paikannimiä kerätessä vanhoja ja keski-ikäisiä maanviljelijöitä on pidetty parhaina nimien taitajina, ja kylien nimistö onkin kerätty pääosin heiltä. Maanviljelijät ovat yleensä myös kylien suurin ammattiryhmä, joten heidän nimitaitonsa sopii hyvin nimitaitotutkimuksen perustaksi. Laitikkalassa haastateltiin yhteensä kuutta keski-ikäistä maanviljelijää. Tässä heistä käsitellään Erkki Ahtilaa (s. 1949) ja Markku Heikkilää (s. 1951). Kumpikin on kylän suurimpiin kuuluvan talon isäntä ja elänyt ikänsä synnyinpaikallaan.

Omien sanojensa mukaan Erkki Ahtila ei ole ollut erityisen kiinnostunut kylän historiasta eikä paikannimistä. Hän kuitenkin osaa niitä varsin paljon. Melko lyhyessäkin haastattelussa tuli esiin 134 nimeä. Ahtilan nimitaito painottuu kulttuurinimiin, joiden osuus

hänen nimestään on yli 60 prosenttia; luontonimiä on runsas kolmannes. Hänen nimitaitonsa alueellinen painopiste on oman talon ympäristössä kylän keskustassa, josta omien maiden nimien lisäksi myös yleisesti kylässä tunnetut keskeisten paikkojen nimet kuuluvat hänen nimivarastoonsa. Nimoreviirin rajoilla hänen nimitaitonsa merkittävin taustatekijä on metsästys — Ahtilan nimoreviirin rajat noudattelevat metsästyseuran pyyntialueen rajoja.

Kulttuurinimistä Ahtila osaa lähes yhtä paljon asutusnimiä ja viljelysnimiä: kumpikin ryhmä muodostaa noin neljänneksen hänen nimitaidostaan. Hän tietää kylän talojen nimet, joistakin myös vanhempia nimiä. Laitikkalassa taloista käytetään usein etunimi + sukunimi -tyyppisiä nimiä, koska kylässä on kaksin kappalein samannimisiä taloja (*Ahtila, Heikkilä, Rönni, Tanila*). Erkki Ahtilan käsityksen mukaan kylän talolliset osaavat talojen nimiä kotikulmia laajemmaltikin. Hän itse tietää Kärväntälän puolelta vanhojen talojen nimet ja tuntee niiden asukkaat, mutta pienemmät asumukset ovat hänelle vieraampia. Muista naapurikylistä, samoin kuin kauempaakin tavallisten kulkureittien varrelta, hän tuntee isoimpien talojen nimiä.

Maanviljelijän nimitaitoon kuuluu keskeisesti viljelysnimistö, joka on myös Ahtilan nimitaidon parhaita alueita. Tarkimmin hän luonnollisesti tietää omien peltojensa nimet. Kaikilla hänen pelloillaan on nimet, ja niitä myös käytetään. Hän tietää niin ikään kylän länsiosien metsämailla sijaitsevien suurten, monille taloille jaettujen peltoalueiden nimet; niissäkin on hänen omia peltolohkojaan. Kun Ahtilalta tavallisen nimestämisen jälkeen kyseltiin hänen oman talonsa ja lähimmän naapurin Tanilan mailta vanhaan nimikokoelmaan sisältyviä nimiä, hän tunnisti ja osasi sijoittaa kartalle useita pellonimiä. Hän myös osoitti hallitsevansa hyvin nimisysteemin ja pystyi päättelemään, miten paikkoja nimeetään. Esimerkiksi talon viljelysmailla on kaksi töyryä, ja *Töyrynvainio*-nimisen viljelyksen on pitänyt sijaita jommankumman kohdalla.

Talonsa ympäristön Kotolohkossa olevien peltojen nimestä Ahtilalla on myös taustatietoja. Hän tietää, että nykyisen *Maijalanrajan* vanhemmat, käytöstä jääneet nimet ovat *Lehdonperä* ja *Lehdonvainio*. *Notko* ja *Kuivurintaka* ovat uudempia nimiä; kuivuri on ollut Kuivurintaan laidassa kymmenisen vuotta. Hänellä on tietoja myös kylän länsiosien metsämailla olevien omien peltojensa nimestä ja niiden käytöstä. *Katajainenniitty* on ollut vähällä käytöllä jo kauan: »isä sanoi joskus», mutta Ahtila itse ei nimeä käytä. Isän aikoinaan naapurilta ostaman lohkon nimi *Jormanpuoli* on edelleen käytössä. *Jyti*-nimisistä pelloista erotetaan tarvittaessa *Etu-Jyti* ja *Taka-Jyti*. Samoin metsäpeltojen lohkot voidaan erottaa omistajatalojen nimillä, puhutaan muun muassa *Heikkilän Vehka-alhosta* ja *Maijalan Vehka-alhosta*.

Ahtila haluaa käyttää pelloistaan nimiä. Hän on viime vuosina ostanut Vuoliijoelta lisämaita ja nimennyt ne itse aivan perinteiseen tapaan: kivisen pellon *Kivipelloksi*, ison peltoalueen *Isoksilohkoksi* ja ojan takaisen lohkon *Takalohkoksi*. Ahtila tietää muidenkin omistamien metsäpeltojen nimiä, mutta muiden talojen kotilohkojen nimet jäivät häneltä saamatta. Epäselväksi jäi, eikö hän oman ilmoituksensa mukaisesti tiedä nimiä vai onko hän länsisuomalaiseen tapaan haluton antamaan tietoja muille kuuluvista maista. Erkki Ahtila osaa useimmat viljelysnimet siksi, että maat ovat hänen omiaan. Kuitenkin ainakin osaa kylän länsipuolen takamaiden viljelysten nimestä hän käyttää siksi, että peltojen liepeillä on hirvenmetsästyksen passipaikkoja.

Haastattelussa tuli esiin 17 artefaktinnimeä, joista 10 on tien tai teihin liittyvien paik-

kojen nimiä. Tiennimet ovat yleistä käyttönimistöä, hyvin tunnettu paikka on esimerkiksi keskellä kylää sijaitseva *Muuntajanristeys*. Artefakteihin kuuluu myös kaksi hirvijahdin passipaikan nimeä: *Haastanperkiön etupuoli* ja *Haastanperkiön takapuoli*.

Erkki Ahtilan osaamista nimistä runsas kolmannes on luontonimiä. Niistä kaksi kolmasosaa (31) on maastonimiä. Maastonimiä olisi varmasti muistunut mieleen lisääkin, jos haastatteluun olisi ollut enemmän aikaa. Nyt osa metsämailla olevien paikkojen nimistä kuittautui vilkaisulla karttaan ja toteamuksella, että kartoissa olevia nimiä käytetään. Ahtilan käyttämät maastonimet sijoittuvat kylän länsi- ja itäosien hirvimetsiin. Hänen käsityksensä mukaan ainoastaan hirvestyksen yhteydessä pääsee tutustumaan laajemmin metsämaiden paikannimistöön, koska muiden metsissä ei paljon liikuta ja hirvimetsällä yleensä käytetään olemassa olevia vanhoja nimiä.

Runsas kolmannes Ahtilan osaamista maastonimistä on metsännimiä (13) ja niistä suurin osa (9) talon omien metsäpalstojen nimiä. Ahtila osaa myös mäkien ja soiden nimiä, edellisiä 8 ja jälkimmäisiä 6. Haastattelussa tuli esiin ennen kaikkea keskeisillä paikoilla sijaitsevien mäkien nimiä, kuten *Kirkkokallio*, *Mäntymäki*, *Tervämäki* ja *Töntönmäki*. Kivennimistä *Rihmakivi* ja *Uhrikivi* ovat tunnettujen ja jollain tavalla erikoisten kivien nimiä. Lisäksi kivet sijaitsevat tien varrella näkyvässä paikassa. Jouttijärven metsämailla sijaitsee *Punssikivenä* tunnettu kivi; nimi on ainoa varmasti hirvestyksen yhteydessä annettu.

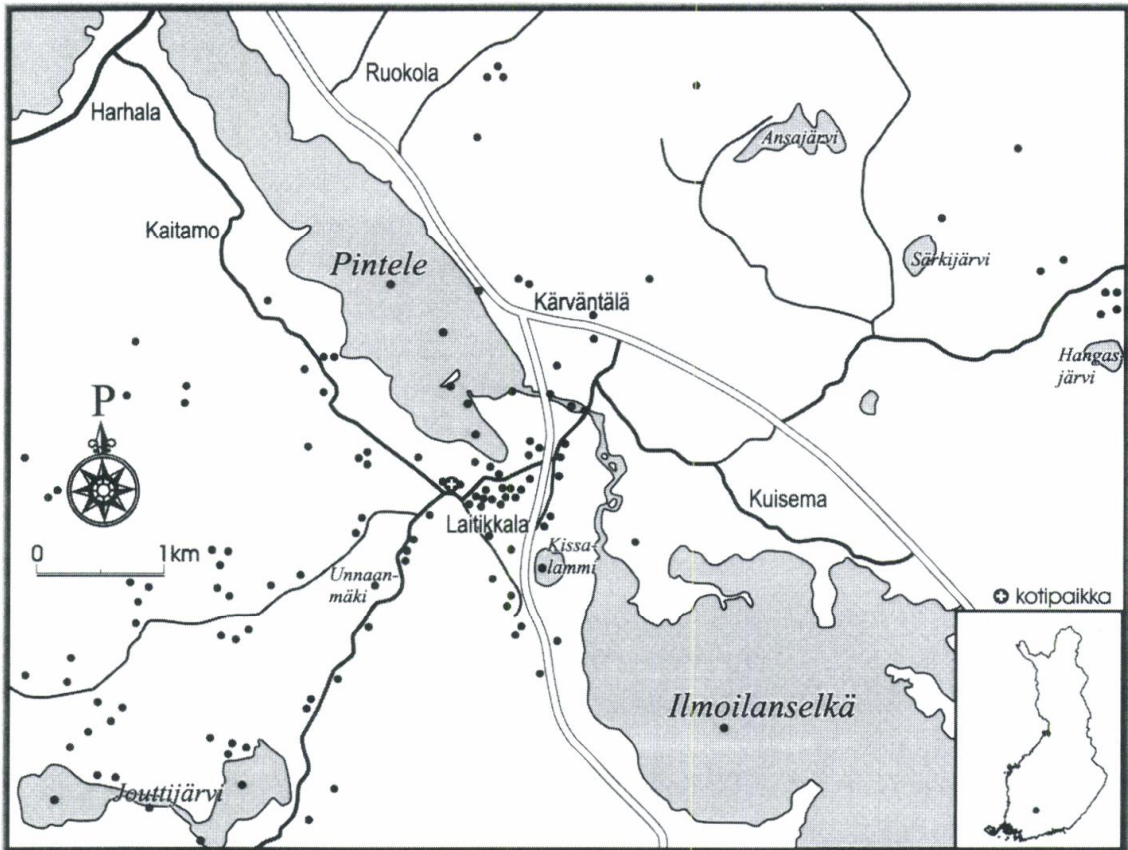
Erkki Ahtila tietää kaikkiaan 15 vesistönimettä, joista puolet on järven- ja lammennimiä. Vesistä tutuin on Jouttijärvi, jonka rannoilla on Ahtilan omia maita. Muiden kyläläisten tapaan Ahtila tietää isojen järvien *Pinteleen* ja *Ilmoilanselän* nimet sekä lammennimen *Kissalammi*. Koska oma talo sijaitsee lähellä Pinteleen rantaa, hänen nimivarastoonsa kuuluvat läheisen lahden ja niemen sekä kahden saaren nimet. Lisäksi hän osaa kylällä keskeisen *Kyllönjoen* ja kahden talon luona sijaitsevan ojan nimen. Kyllönjoen saarten nimet sitä vastoin ovat hänelle tuntemattomia.

Markku Heikkilän haastattelussa tuli esiin yhteensä 140 nimeä. Heikkilän nimitaidossa kulttuuri- ja luontonimien keskinäinen osuus on tasaisempi kuin Erkki Ahtilalla, joka osaa kulttuurinimiä huomattavasti luontonimiä enemmän. Kulttuurinimien osuus Heikkilän nimitaidosta on hieman yli puolet ja luontonimien hieman alle puolet. Hänen osaamassaan nimistössä asutusnimet (38), viljelysnimet (31), maastonimet (34) ja vesistönimet (32) ovat jokseenkin samankokoisia ryhmiä. Artefaktien nimiä haastattelussa tuli esiin vain viisi.

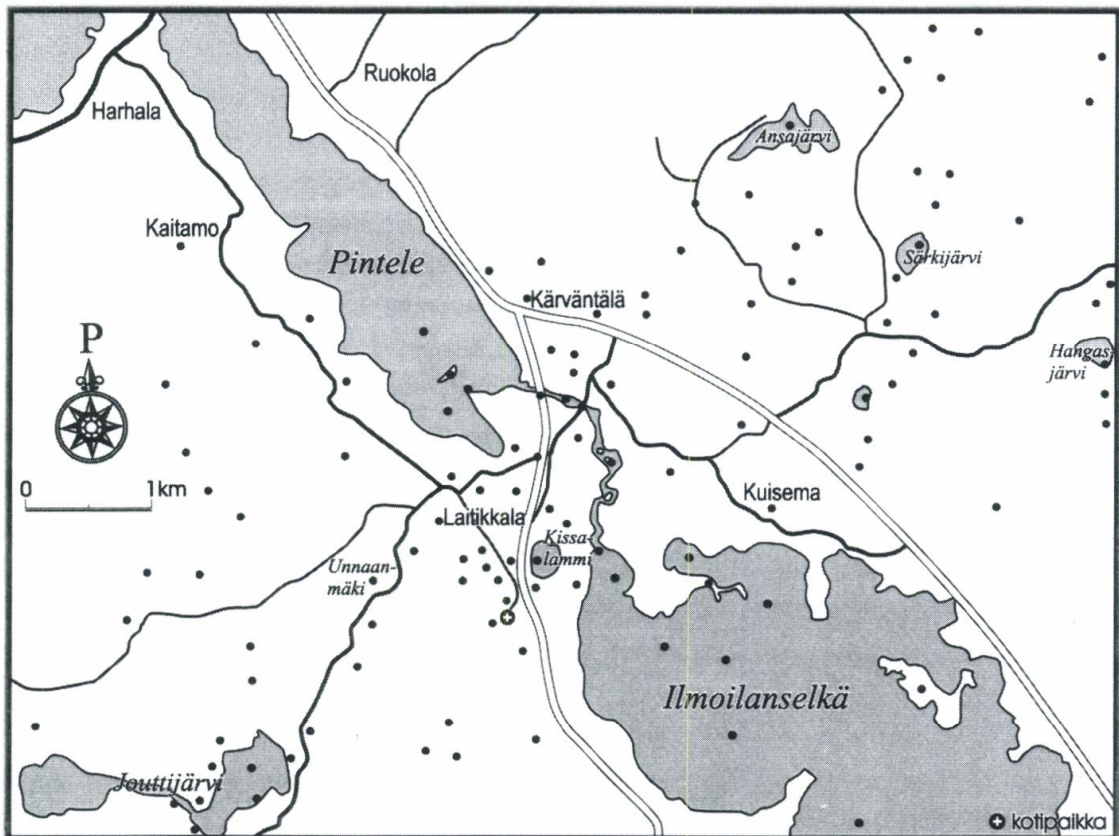
Asutusnimien määrä (38) on jokseenkin sama kuin Erkki Ahtilan nimistössä. Markku Heikkilä tuntee hyvin kylän talojen käyttönimet ja tietää usein myös niiden virallisen nimen.

Viljelysnimiä Heikkilän nimivarastoon kuuluu 31; tässäkin hänen ja Ahtilan nimitaito on samansuuntainen. Nykyisin käytössä olevien oman tilan peltojen nimien lisäksi hän muistaa myös nimiä ja nimimuotoja, joita on aiemmin käytetty tai joita hän on kuullut vanhemmiltaan. Aron sijasta Heikkilä muistaa vanhempiensa käyttäneen tästä pellosta nimeä *Kaarnaintakana*. *Kotopellon* asemesta on puhuttu *Patsasvainiosta*; nimi on jäänyt pois käytöstä noin 15 vuotta sitten. Nykyisin *Kolmiona* tunnetulla pellolla on aiemmin ollut nimi *Kolmikulma*. Heikkilällä on peltoja paitsi tilan ympärillä myös kauempana, Jouttijärvellä *Mustisuo* ja Kuiseman suunnalla *Rasvanen*, *Poikkipuolinen* ja *Hangaskorpi*. Omien peltojensa nimien lisäksi Markku Heikkilä tuntee joitakin sellaisia viljelysnimiä, joita hän on kuullut naapurien käyttävän, muun muassa *Vehka-alhon* ja *Jouttijärven-*

▷

Kartta 1. Erkki Ahtilan nimireviiri.

Kartta 2. Markku Heikkilän nimireviiri.

pellon. Lisäksi hän muistaa naapureiden aiemmin puhuneen *Pikkuniitystä*, mutta nykyisin nimi on jäänyt pois käytöstä — itse hän käyttää pellostä nimeä *Rönninpelto*.

Maanviljelijöiden maastonimitaitokin on yhtäläinen. Markku Heikkilän haastattelussa tuli esiin kaikkiaan 34 maastonimeä, mikä on runsas viidennes hänen nimistöstään. Omilla mailla sijaitsevien metsälohkojen nimiä ovat ainakin *Keltakallio*, *Viirikorvennotko* ja *Hangaskorpi*. Jotkin nimet ovat tuttuja ja käytössä siksi, että paikat sijaitsevat omien maiden lähellä. Kylän sijainniltaan keskeisimpien maastopaikkojen nimet *Koiperkiönmäki*, *Juhanojankangas*, *Unnaanmäki*, *Kirkkokallio* ja *Koulunmäki* ovat myös Markku Heikkilän käytössä. Huomattavien ja tunnettujen paikkojen nimiä kylässä ovat lisäksi *Uhrilähde* ja *Uhrikivi*. Erkki Ahtilan tapaan Heikkilä on oppinut metsästysharrastuksensa kautta maasto- ja viljelysnimistöä laajalti. Hirvestys ja metsässä liikkuminen ovatkin Heikkilän tärkeimpiä nimenosaamissyitä. Joitain nimiä hän kertoi käyttävänsä vain metsästäessään («hirvijahdissa ollessa puhutaan, muutoin ei niin tarvetta»); tällaisia nimiä ovat muun muassa *Jyti*, *Perkiö*, *Haastanperkiö*, *Leppänen* ja *Kemmo*. Markku Heikkilä tuntee suuren osan kylän itäpuolen paikannimistä juuri metsästyksen takia. Kaikki hänen tuntemansa nimet eivät haastattelussa tulleet esille, sillä Heikkilä tyytyi toteamaan, että »kartassa ei vieraita nimiä ole».

Markku Heikkilän ja Erkki Ahtilan nimitaidon suurin ero on vesistönimissä. Heikkilä osaa niitä kaksinkertaisen määrän Ahtilaan verrattuna. Hänen käyttämiään ja tuntemiaan vesistönimiä tuli haastattelussa esiin 32. Määrä tuntuu suurelta, koska Heikkilä ei ole ollut erityisemmin tekemisissä vesistöpaikkojen kanssa. Kylän keskeisten vesien nimet *Kissalammi*, *Kyllö*, *Pintele* ja *Ilmoilanselkä* ovat hänenkin tärkeää käyttönimistöään. Ilmoilanselän ja Pinteleen lahtien, niemien ja saarien nimiä hän käyttää jo siksi, että paikat sijaitsevat melko lähellä omaa tilaa. Jouttijärven vieressä on hänen omia peltojaan, ja siksi Jouttijärven osien nimet *Salmi* ja *Salminjärvi* ovat käytössä. Osa järvien nimistä on tuttuja, koska seudut ovat hirvestysmaastoja. Lisäksi Heikkilä tuntee sellaisia nimiä, joita ei varsinaisesti käytä (esimerkiksi Ilmoilanselän *Pihlajasaari*). Kyllönjoen saarille hän ei tiedä muita nimiä kuin *Saaret*, eikä ojilla hänen mukaansa ole nimiä — ne ovat »vain oja». Paikannimistä kiinnostuneena Markku Heikkilä on tutkinut nimiä kartasta ja oppinut niitä silläkin tavoin. Näin opittu nimi on ainakin *Naimapaja*, jota hän ei ole kuullut kenenkään käyttävän.

KIRVESMIEHEN JA POSTINKANTAJAN NIMITAITO

Koska paikannimiä on perinteisesti kerätty hyvin pitkälti maanviljelijöitä haastatteleamalla, on olemassa varsin vähän tietoa siitä, miten pienemmissä asumuksissa elävien ja maata viljelemättömien kyläläisten on ollut tarpeen hahmottaa paikannimin ympäristöään. Laitikkalassa haastateltujen vanhimpaan ikäryhmään kuuluu kaksi mökin asujaa. Toinen on kirvesmiehenä leipänsä ansainnut Kosti Salminen (s. 1930) ja toinen postinjakajana toiminut Helmi Olander (s. 1918). Kummallekin on lapsuudenkodista lähtien tuttua se, että elanto oli haettava monelta taholta: marjastettiin, kalastettiin ja auteltiin talollisia viljelykiireissä. Tällä tavalla monenlaiset paikat ja niiden nimet ovat tulleet tutuiksi.

Kosti Salmisen lapsuudenkoti ja oma asuinpaikka on sijainnut Unnaanmäellä monien pienten »pirttien» rypäässä, myöhemmin hän on muuttanut Pinteleeeseen pistävään Hepo-

niemeen. Hän on kiertänyt kotikyläänsä ja naapurikyliä rakentamassa taloja ja näin oppinut nimiä tavallista laajemmalla alueella. Laitikkalan muiden ei-talollisten tapaan hän on ollut tilapäistöissä taloissa ja tutustunut etäviljelyksiin ja niiden ympäristöihin. Kosti Salmisen nimoreviiriä on lisäksi laajentanut pyöräilyharrastus, joka on vienyt hänet tutustumaan paikkoihin ja nimiin myös kotikylän ulkopuolella. Retkillään hän on tietoisesti opetellut paikannimiä tienviitoista, koska nimet kiinnostavat häntä.

Haastattelussa tuli esiin 131 paikannimeä, liki saman verran kuin maanviljelijöillä. Kosti Salminen on työtä tehdessään oleskellut pitempiä aikoja naapurikylissä, ja hänen nimitaitonsa ulottuu pitkälle Laitikkalan rajojen ulkopuolelle. Salmisen nimitaito ei peruspiirteiltään poikkea paljoakaan maanviljelijöiden nimitaidosta. Hän osaa kulttuurinimiä enemmän kuin luontonimiä; kulttuurinimien osuus nimitaidosta on lähes 60 ja luontonimien runsas 40 prosenttia. Salmisen nimoreviirin keskeisin alue on lapsuudenkodin seutu, Unnaamäen ympäristö. Kylän länsiosan metsämailla hänen nimitaitonsa keskittyy Jouttijärven seudulle, jossa hän on lapsesta saakka käynyt kalassa ja marjassa ja myöhemmin töissä talojen viljelyksillä. Kylän itäosista hän tuntee joitakin järvennimiä. Seudut ovat tulleet tutuiksi työssäkäynnin ja pyöräilyharrastuksen kautta, vaikka metsäseutujen vähäinen viitoitus on harmittavasti haitannut nimien opettelua. Samoista syistä hänen nimitaitonsa ulottuu Mallasveden rantakylään Harhalaan ja Äimälään. Paljon liikkuneen Salmisen tuntemat nimet sijoittuvat varsin usein teiden varsille.

Lähes toinen puoli (53 nimeä) Kosti Salmisen osaamista paikannimistä on erilaisia asutusnimiä: 23 talonnimeä, 19 pienemmän asumuksen nimeä ja 11 kylännimeä. Asutusnimien tuntemus ei yllätä, koska todennäköisesti useimmat kyläläiset osaavat nämä nimet. Kylän taloista Salminen tuntee eriaikaisia nimiä, kuten vanhan nimen *Kokkola-Tanila* ja uudemmat nimet *Kokkola* ja *Jorma Kokkola*. Pienten asumusten nimistä hän osaa ennen kaikkea lapsuudenkodin naapuruston pirttien nimet; niistä on puhuttu asukkaiden sukunimillä. Virallisen nimen hän tuntee vain omalle kotipirtilleen. Hän osaa asumusten nimiä myös Laitikkalan ympäristön kylistä, joihin hän on tutustunut taloja ja kesäasuntoja rakentaessaan. Kylännimiä tuli esiin hänen kertoessaan pyöräretkistään.

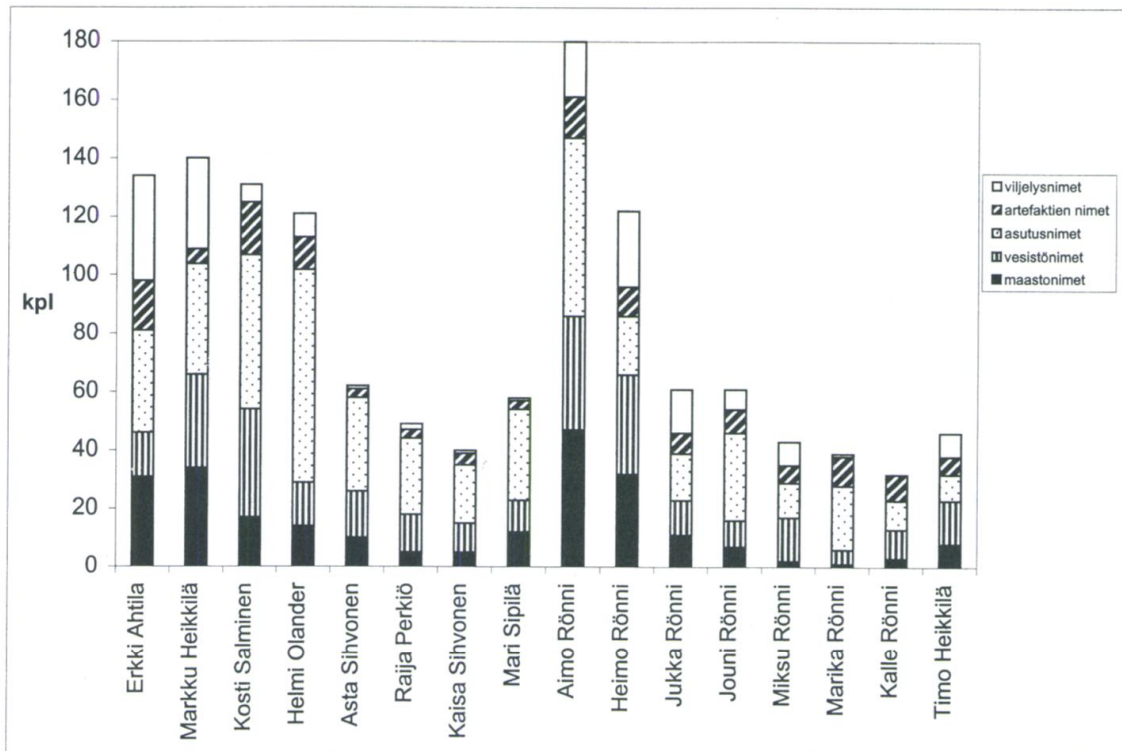
Salmisen ja maanviljelijöiden nimitaidot eroavat selvimmin toisistaan viljelysnimissä, jotka ovat Salmisen nimitaidon vaatimattomin osa. Hän muistaa lapsuudenkotinsa liepeiltä haan nimen *Kaivolanhaka*. Muut Salmisen osaamat nimet ovat kylän länsiosan isojen metsäpeltojen nimiä, esimerkiksi *Kurki* ja *Huhti*. Näillä pelloilla hän on käynyt töissä. Nuoremmat kyläläiset tuntevat nämä pellonnimet peltojen laiduille rakennettujen siirtolaistilojen niminä. Talojen kotipeltojen nimiä hän ei ole kuullut; »puhuttiin vain Tanilan maista».

Haastattelun kuluessa tuli puhe 18 artefaktin nimestä. On odotuksenmukaista, että laajalti liikkuneen ihmisen nimivarastoon kuuluu tiennimiä ja teihin liittyvien paikkojen nimiä (15). Kylän keskustan merkkipaikan nimi *Muuntajanristeys* — muuntajaan kiinnitettiin kylän ilmoituksia — sekä Kärvëntälän jyrkän mutkan nimi *Parvoonmutka* ovat yleisesti tunnettuja nimiä samoin kuin sillan nimi *Vanhasilta* ja kyläkaupan nimi *Kesänmaku*, joka on laajentumassa alueennimeksi.

Kosti Salmisen nimistöä yli 40 prosenttia on luontonimiä, ja niistä peräti kaksi kolmannesta on vesistönimiä — lähes samoin kuin keski-ikäisillä ja nuorilla naisilla (vrt. s. 341–344). Maastonimet eivät ole Salmiselle kovinkaan tuttuja. Hänen osaamistaan 17 maastonimestä kymmenen on maankohoumien nimiä. Niissä Salmisen nimitaidon taustat näkyvät hyvin. Nimet ovat maantiemäkien, maantien varrella sijaitsevien tai maantiel-

tä näkyvien mäkien nimiä, kuten Ruokolan kylässä sijaitsevan maantiemäen nimi *Iltasmäki* ja oman kylän mäen nimi *Koiperkiö* sekä Valkeakoskentien tuntumassa sijaitsevan korkean mäen nimi *Murronmäki* ja omassa kylässä olevan korkean mäen nimi *Märinkallio*. Toinen hahmoltaan erottuva maankohouma on Jouttijärven rannan *Keltakallio*-niminen kallio, »kallio kun seinä». *Unnaanmäki* ja *Tervämäki* ovat Salmisen oman lähiympäristön keskeisiä nimiä. Koulun takana sijaitseva *Kirkkokallio* on kaikkien kyläläisten tuntema. Salmiselle on jäänyt mieleen myös kouluaikainen mäenlaskupaikka, *Kirkkokallion* rinne nimeltään *Alho*. Haastattelussa tuli esiin kaksi kivennimeä: *Uhrikivi* ja *Rihmakivi*. Kivet ovat lähellä Salmisen lapsuudenkotiä, ja kumpikin on maastokohteena erikoinen ja tunnettu — sama koskee myös Unnaanmäen uhrilähdettä. Salminen on oppinut suonnimet *Katinkorpi*, *Sammalsuo* ja *Viirikorpi* lapsena marja- ja sieniretkillä.

Kosti Salminen osaa vesistönimiä kaksi kertaa enemmän kuin maastonimiä (37). Keskeisellä sijalla ovat järvennimet, joita hän osaa 15. Rungas puolet järivistä sijaitsee kylän itäosissa, ja ne ovat tulleet tutuiksi talojen etäpelloilla työssä käydessä ja pyöräilyretkillä. Jouttijärvi ja sen eteläpuolinen Keskisjärvi ovat olleet lapsuudesta saakka tuttuja kalavesiä. Salminen tietää viisi joen- ja ojannimeä. Kylän keskeisen *Kyllönjoki* eli *Joki* -nimen lisäksi hän muistaa joen suupuolien nimet *Alisuu* ja *Yläsuu*. Nimiä on käytetty tukinuiton yhteydessä; uiton seuraaminen oli Salmisen lapsuuden kiintoisimpia harrastuksia. Salmisen tuntemien erikoisten, maantieltä näkyvien paikkojen ryhmään kuuluu oja nimeltä *Myllyoja*, joka on peltomaisemassa »aika kanjoni». Salminen osaa myös erilaisten ranta- paikkojen ja saarten nimiä ja ennen kaikkea niemennimiä. Nimet keskittyvät kolmeen paikkaan: Salmisen hyvin tuntemalle Jouttijärvelle, asuinpaikan Pinteleen Heponiemen tienoille ja laajemmaltikin Pinteleen rannoille, jossa *Emmoo*, *Savisaari* ja *Harhalansalmi* ovat tulleet hänelle tutuiksi uittojen merkkipaikkojen niminä, sekä Ilmoilanselän rannalle, jossa hän on ollut rakennustöissä.

Haastateltujen nimitaito paikanlajeittain.

Helmi Olander on kylän vanhimpia asukkaita; hän on syntynyt vuonna 1918. Hän on syntyisin pienestä mökistä keskikylältä ja asunut koko ikänsä samalla paikalla. Helmi Olander jäi nuorena sotalleskeksi, ja hänen on yksin pitänyt hankkia elanto itselleen ja pojalleen. Vakinaisena työnä hänellä on ollut postinkanto, jonka hän on aloittanut jo yhdessä äitinsä kanssa. Sen lisäksi hän on ollut kesästä syksyyn töissä kylän punajuuritehtaassa ja tilapäisesti apuna sadonkorjuutöissä Heikkilöissä.

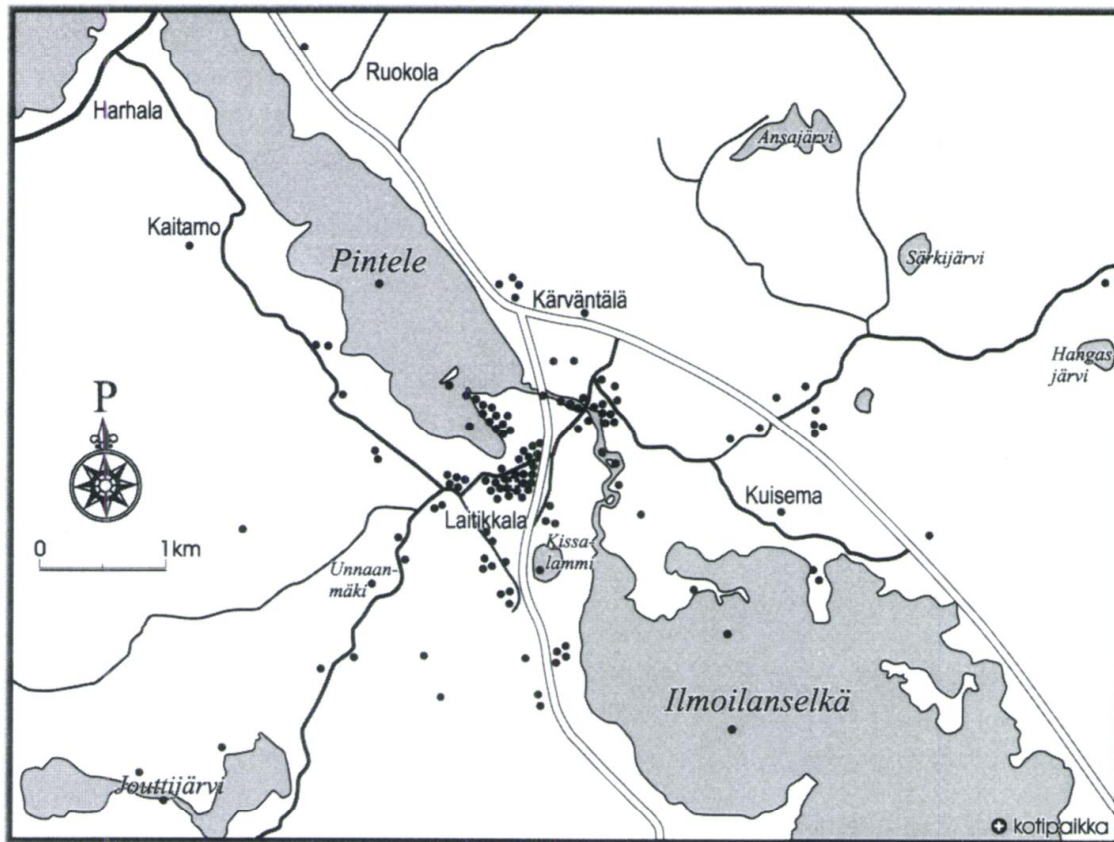
Haastattelussa tuli esiin 121 paikannimeä. Olanderin nimitaito on siis määrällisesti lähes samanlainen kuin Salmisen; aiemmissa tutkimuksissa naisten nimitaito on todettu selvästi miesten nimitaitoa heikommaksi (Slotte, Zilliacus ja Harling 1973: 171–172). Olanderin nimitaito painottuu vahvasti kulttuurinimiin, luontonimien osuus on noin neljännes. Hänen nimireviirinsä on alaltaan melko suppea, mutta tiivis tihentymäkohdissaan kylän keskustassa ja Kyllönjoen tienoilla. Nimireviirin itäosista talojen takamailta Olander tuntee viljelysten ja mäkien nimiä sieltä täältä.

Helmi Olanderin nimitaito keskittyy asutusnimiin ja ennen kaikkea asumusten nimiin, joista kertyy yli 60 prosenttia hänen nimitaidostaan (73 nimeä). Nimitaidon keskusalueita ovat pienten asumusten rypäät kotipaikan ympärillä ja läheisessä Heponiemessä. Odotuksenmukaisesti Olander osaa hyvin asumusten nimiä, onhan hän postinkantajana ollut vuosikymmenten ajan päivittäin tekemisissä asumusten ja asukkaiden nimien kanssa. Puheliaana ja sosiaalisena ihmisenä hän on muutenkin päässyt tekemisiin muiden kyläläisten kanssa. Niinpä hän on nimien lisäksi hyvin selvillä talojen vaiheista ja eriaikaisista nimistä; muiden kyläläisten tapaan hän käyttää asumuksista asukkaiden nimeä. Muutama lähinaapurin ja sukulaisen asumuksesta hän tietää myös virallisen nimen. Myös Kärvëntälän talojen ja ihmisten nimet ovat hänen tiedossaan, ja Kyllönjoen rannoilta hän osaa jopa pitkäaikaisten kesäasukkaiden nimet.

Samoin kuin Salmisen myös Olanderin nimitaidon vähäisin osa ovat viljelysnimet. Niitä tuli haastattelussa esiin kahdeksan. Ne kaikki ovat kylän talojen takamaapeltojen nimiä, jotka ovat tulleet Olanderille tutuiksi sadonkorjuutöissä. Talojen kotipeltojen nimistä hän ei kuten ei Salminenkaan ole kuullut puhuttavan, ja hänen käsityksensä mukaan ainoastaan takamaiden pelloilla on ollut nimet. Helmi Olander mainitsi haastattelun kuluessa 11 artefaktinnimeä. Niistä kuusi on kylässä yleisesti tunnettujen isojen teiden nimiä. Muiden kyläläisten tapaan Olander tuntee Kyllönjoen siltojen nimet *Vanhasilta* ja *Uusisilta*. Vanhansillan nimeä pitävät muistissa joka kesä sillalla järjestettävät kyläjuhlat tansseineen ja soutuineen. Haastattelussa tuli lisäksi esille kahden rakennuksen nimi: Olanderin naapurissa sijaitsevan seuratalon virallinen nimi *Mäkelä* ja kyläkaupan nimi *Kesänmaku*.

Luontonimet ovat vain neljännes Helmi Olanderin nimitaidosta. Salmisesta poiketen hän tietää jokseenkin yhtä monta maasto- ja vesistöanimeä. Hänen osaamistaan 14 maastonimestä 10 on mäennimiä ja kolme metsännimiä. Lisäksi hän tietää yhden lähteen nimen. Olanderin nimitaidon kuvaan sopii hyvin se, että useat hänen tiedossaan olevat mäennimet ovat kylässä, talojen lähellä ja teiden varsilla sijaitsevien mäkien nimiä. Kolmen Vuolijoentien varrella sijaitsevan mäen nimet ovat tulleet hänelle tutuiksi matkalla takamaille ja aviomiehen kotiin Vuolijoelle. Metsännimistä kaksi, *Heikkilän metsällä* ja *Sarjalan metsällä*, ovat marjapaikkojen nimiä. *Kärjä*-nimen hän tuntee muiden puheista; siellä talolliset olivat paossa kansalaissodan aikana vuonna 1918. Unnaanmäenlähde puolestaan on kylän merkkipaikkoja. Olander osaa 15 vesistöanimeä, joista kuusi sijoittuu hänen

asuinpaikkansa luo Pinteleen Heponiemen tuntumaan. Kyllönjoen nimistä hän tietää kahden saaren nimet ja Ilmoilanselältä kylän kalastusrajalla olevan pikkusaaren nimen *Kaliosaari*. Tuttuja paikkoja ovat vielä Jouttijärvi ja Kissalammi.

Kartta 3. Helmi Olanderin nimoreviiri.

NAISTEN NIMITAITO

Haastattelimme kahta keski-ikäistä naista, Asta Sihvosta ja Raija Perkiötä. Asta Sihvonen on syntynyt vuonna 1948 ja elänyt yksivuotiaasta Laitikkalassa. Lapsuudenkoti on jäänyt 1970-luvulla tien alle, mutta nykyinen kotitila on aivan entisen vieressä. Tila on pieni ja maata siihen kuuluu tontin ja kasvimaan verran. Asta Sihvonen on ammatiltaan ompelija ja on koko aikuisikänsä käynyt työssä Pälkäneen kirkonkylässä Onkkaalassa. Raija Perkiö on syntynyt vuonna 1943 Laitikkalan Lampilassa, reilun kilometrin päässä nykyisestä asuinpaikastaan Riihihaasta. Hän on asunut kylässä koko ikänsä ja muuttanut 1960-luvulla naimisiin mentyään Sarjalasta lohkaistuun Riihihakaan. Raija Perkiö on ollut kotiäiti eikä edelleenkään käy työssä kodin ulkopuolella.

Näiden omakotiasujien nimitaito on hyvin samankaltainen. Asta Sihvosen haastattelussa tuli esiin 62 nimeä, Raija Perkiö mainitsi 49 nimeä. Parhaiten naiset hallitsevat kylän keskeisen asutusnimistön, sen osuus koko nimitaidosta on molemmilla noin puolet. Kaikkiaan kulttuurinimiä on heidän nimitaidostaan liki 60 prosenttia. He käyttävät kylän asumusten nimiä aktiivisesti ja tuntevat hyvin asukkaita. He myös tietävät ja muistavat asumusten aiempia vaiheita ja entisiäkin asukkaita. Kaukaisempien kulmakuntien nimis-

tä esimerkiksi *Kaitamo* ja *Kuisema* ovat Asta Sihvosen käytössä siksi, että Kaitamon kautta hän pyöräilee toisinaan töistä kotiin ja Kuisemassa hän puolestaan käy joskus lenkkeilemässä. Artefaktien nimiä kumpikin mainitsi haastattelussa kolme. Tarkempi kysely olisi tuonut epäilemättä ainakin teiden nimiä enemmän. *Köökinmäentie*-nimi on monien muiden kyläläisten lailla opittu tienviitasta. Asta Sihvonen puhuu melko paljon *Seurojentalosta*, koska siellä muun muassa pelataan tennistä. Viljelysnimiä näiden naisten nimivaraan ei juuri kuulu: kumpikaan ei käytä yhtä ainutta viljelysnimeä. Asta Sihvoselle pellonnimi *Perkiö* on tuttu Talolan asukkaiden puheista, he sanovat menevänsä »Perkiöön heinään». Itse hän ei tätä nimeä käytä, eikä hän tunne esimerkiksi lähinaapureidensa peltojen nimiä. Raija Perkiön kotitontti puolestaan on aiemmin ollut hakamaana, jonka mukaan on annettu nimi koko tilalle. Tästä syystä hän tietää entisen haan rinnakkaisnimet *Lammashaka* ja *Riihihaka*.

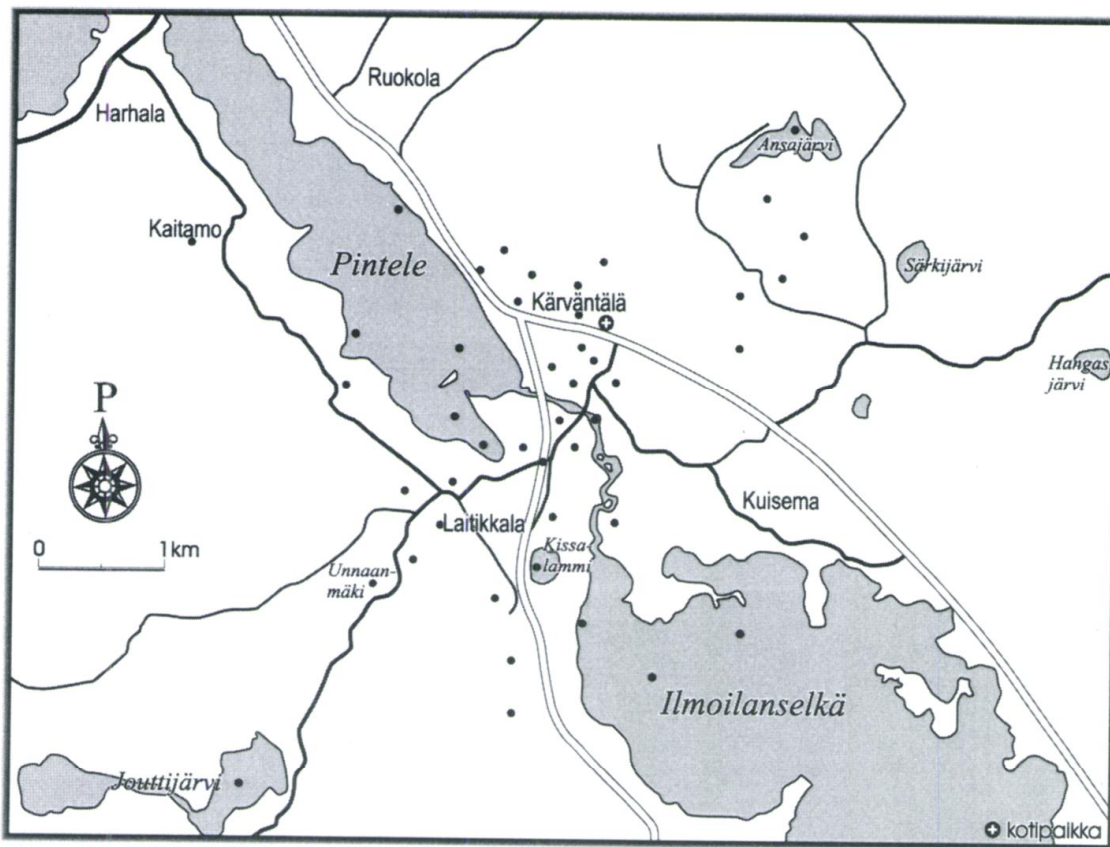
Luontonimien osuus naisten nimitaidosta on noin 40 prosenttia. Kumpikin tietää ennen kaikkea vesistönimiä, joiden osuus koko nimitaidosta on noin 30 prosenttia. Kylän keskeiset vesistönimet *Pintele*, *Hepolahti*, *Katajankärki*, *Kyllönjoki*, *Ilmoilanselkä*, *Kokkostenkärki*, *Saksankärki* ja *Kissalammi* ovat molempien käytössä, paljolti jo paikkojen sijainnin ja merkittävyyden vuoksi. Asta Sihvonen käy miehensä kanssa kalassa, ja sen myötä hän on oppinut joitakin vesistönimiä. Hän muistaa, että lapsena puhuttiin enemmän *Hepolahdesta*, mutta nykyisin puhutaan *Katajanlahdesta*. Lahti on suosittu uintipaikka. *Ansajärvi* taas on tuttu nimi, koska jo koulusta on käyty järvellä retkellä ja myöhemminkin paikalle on hiihdetty. Raija Perkiölle varsinkin Ilmoilanselän vesistönimet ovat tuttuja jo lapsuudesta; synnyinkoti oli selän lähellä, ja Ilmoilanselän saaret olivat ja ovat vieläkin kesäretkipaikkoja. Sen vuoksi saarten nimet *Kaijakari*, *Kalliosaari* ja *Karhusaari* ovat käytössä.

Maastonimiä Asta Sihvonen mainitsi haastattelussa 10, Raija Perkiö viisi. *Kirkkokallio* on molemmille tuttu nimi muun muassa siksi, että Laitikkalan diakoninaiset ovat järjestäneet paikalla sunnuntaisin hartaushetkiä. Asta Sihvonen puolestaan käy ahkerasti marjassa, sen vuoksi käytössä ovat ainakin *Marivuori* ja *Unnaanmäki*. Unnaanmäki on tuttu paikka myös siksi, että se ja lähellä oleva Uhrilähde ovat kylän nähtävyyksiä, jonne viedään vieraitakin. Hän muistaa ja tuntee joitakin sellaisia nimiä, joita hän ei enää käytä tai ei välttämättä ole koskaan itse käyttänyt, esimerkiksi *Korkeamäki* ja *Mustamäki*. Myös *Hievastennotko* on nimi, jota Asta Sihvonen muistaa nuoruudessaan käytetyn, mutta nyt nimi on hänen mukaansa jäänyt pois käytöstä. Pienempien ja vaatimattomampien luontokohteiden nimiä naiset eivät juuri tunne.

Nuorten naisten nimitaidon esimerkkeinä haastattelimme Mari Sipilää (s. 1975) ja Kaisa Sihvosta (s. 1974). He ovat ikätovereita ja koulukavereita, jälkimmäinen on Asta Sihvosen tytär. Muutaman vuoden opiskeluaikojen lukuun ottamatta he ovat asuneet koko ikänsä kotikylässään. Kotitilat ovat pieniä, eikä niihin kuulu viljelysmaata.

Mari Sipilää haastatellessa saatiin talteen 58 nimeä, Kaisa Sihvosen haastattelussa tuli esiin 40 nimeä. Sipilän nimitaito on siis liki kolmanneksen suurempi kuin Sihvosen. Määräerosta huolimatta näiden nuorten naisten nimitaidoissa on myös paljon yhtäläisyyksiä. Kulttuurinimien osuus kummankin nimitaidosta on noin 60 prosenttia ja luontonimien noin 40 prosenttia. Liki puolet kaikista heidän osaamistaan nimistä on asutusnimiä. He tuntevat hyvin kylän asukkaita ja tietävät asumusten rinnakkaisnimiäkin. Kylän talot ja tilat asukkaineen ovat molemmille tärkeitä, ja myös kylän maisema hahmottuu paljolti

asumusten mukaan. Mari Sipilä kuitenkin osasi haastattelussa 11 asutusnimeä enemmän kuin Kaisa Sihvonen. Osa näistä nimistä on kylän keskeisten talojen rinnakkaisnimiä, joista useimmat olisivat varmaankin olleet tuttuja myös Kaisa Sihvoselle, jos ne vain olisivat tulleet puheeksi. Mari Sipilän nimitaitoon kuuluu kuitenkin myös sellaisia kauempana kylässä sijaitsevien tilojen nimiä, joita Kaisa Sihvonen ei tiedä, koska hänen kylän tuntemuksensa ja nimireviirinsä on suppeampi. Kaisa Sihvonen tietää kauempana sijaitsevan kylän nimen *Vuolijoki*, koska hänen kouluaikaiset kaverinsa asuvat kylässä. Kumpikin osaa muutaman artefaktin nimen — tarkempi kysely olisi epäilemättä kartuttanut nimimäärää. Viljelysnimiä Mari Sipilä ja Kaisa Sihvonen eivät käytä juuri lainkaan. Kaisa Sihvonen tietää naapurin isännän puhuvan Vuolijoella olevista pelloistaan *Takamaina*, Mari Sipilän mieleen taas on marjastusreissuilta jäänyt muotonsa takia *Kuikku*-nimi (»jäi jotenkin vain mieleen»). Hän muistaa, että lapsuusvuosina isä viljeli maata ja peltojenkin nimiä käytettiin, mutta enää hän ei näitä nimiä muista.

Kartta 4. Mari Sipilän nimireviiri.

Vesistönimiä tuli haastatteluissa esiin lähes saman verran, Kaisa Sihvosella 10 ja Mari Sipilällä 11. Vesistönimien osuus Sihvosen nimitaidosta on siis neljannes, Sipilän nimitaidosta vajaa viidennes. Yksi Sipilän tuntema vesistönimi on Ilmoilanselän *Kalliosaari*. Hänelle paikka on tuttu, koska hän on aikuisiällä veneillyt järvellä — saari on suosittu veneilijöiden lepopaikka. Melko yleisiä Sipilän nimivarastossa ovat tilannimen (tai sukunimen, ne ovat Laitikkalassa yleensä samoja) ja *-ranta*-appellatiivin sisältävät nimet, kuten *Katajanranta*, *Ruokolanranta*, *Rönninranta* ja *Uotilanranta*. Hän puhui myös »Meiän rannasta». Esimerkiksi lahden nimeä *Hepolahti* hän ei käytä, vaikka tuntee sen. Suunnilleen saman paikan nimi on hänen käytössään *Katajanranta*. Tämä nimi tuli mainituksi myös

Kaisa Sihvosen haastattelussa. Nimi on aktiivisesti käytössä, koska paikalla käydään uimassa. Äitinsä tavoin Kaisa Sihvonen kertoi käyttävänsä myös lahden nimeä *Hepolahti*. Kaukana kylän metsämailla sijaitsevan järven nimi *Jouttijärvi* kuuluu Mari Sipilän aktiiviseen käyttönimistöön, koska hän on hiihdellyt seudulla. Kaisa Sihvonenkin tuntee nimen, mutta ei sitä käytä, koska hän ei seudulla liiku. Toisen kaukaisen metsäjärven nimi *Ansajärvi* on puolestaan molempien naisten käytössä. Mari Sipilä on hiihtänyt siellä, ja lisäksi molemmat ovat kouluaikoina käyneet seudulla retkillä.

Ero Mari Sipilän ja Kaisa Sihvosen nimitaidossa näkyy selvimmin maastonimissä: Kaisa Sihvonen mainitsi viisi maastonimeä, Mari Sipilä 12. Maastonimien osuus Sipilän nimitaidosta on noin viidennes, kun se Sihvosen osaamasta nimistöstä on huomattavasti vähäisempi, reilut kymmenen prosenttia.

Mari Sipilän maastonimien osaaminen johtuu paljolti siitä, että hän on lapsesta alkaen liikkunut paljon maastossa kaukanakin kylässä. Hiihtäminen, marjastaminen ja kaikenlainen retkeily ovat aina kuuluneet hänen elämäntapoihinsa. Laajempi liikkuminen kylän alueella selittää sen, miksi hän osaa muun muassa nimet *Ansavuori*, *Kirkkomäki*, *Kurjenlukko* ja *Korkeamäki*, jotka Kaisa Sihvoselle ovat vieraita. Koska Mari Sipilä käy katsomassa Jyväskylän suurajoja, hän käyttää myös nimeä *Unnaanmäki* — ajoja mennään katsomaan sitä kautta. Kaisa Sihvonen tuntee nimen, koska hän lenkkeilee alueella. Mari Sipilällä on myös ainakin yksi itse luotu nimi, *Välimetsä*, jota hän on käyttänyt lapsuudenystävänsä kanssa. Metsikkö oli leikkipaikka Mari Sipilän ja ystävän kotien välissä, ja sen nimi on yhä Sipilän perheen käytössä. Kaisa Sihvoselle tuttuja ovat puolestaan muun muassa ne paikat, jotka hän on kouluvuosiensa oppinut tuntemaan. Kouluaikana käytiin leikkimässä Kirkkokalliolla ja koulun kanssa Uhrilähdettä katsomassa.

Nuorten naisten nimitaito näyttää hyvin samanlaiselta kuin keski-ikäisten naisten. Nimimäärissä ja nimireviireissä ei ole merkittäviä eroja. Kulttuurinimien asema nimitaidossa on naisilla keskeinen. He osaavat ja käyttävät ennen kaikkea asutusnimiä, luontonimiä nimitaitoon taas kuuluu selvästi vähemmän. Ne, jotka liikkuvat enemmän maastossa, tarvitsevat luonnollisesti myös hieman enemmän nimiä. Naisten nimireviirit ovat keskimäärin suppeammat kuin miesten ja keskittyvät paljolti kodin läheisyyteen, mutta yksilölliset erot ovat tässäkin merkittävät. Mari Sipilän nimireviiri ulottuu melko laajalle, koska hiihtoa ja retkeilyä harrastaneena hän on pienestä pitäen liikkunut eri puolilla kylää. Voisi olettaa, että nuorilla naisilla jo nyt on käytössään se nimivarasto, jota he tarvitsevat myös tulevaisuudessa.

KOLMEN SUKUPOLVEN NIMITAITO

Tutkimusta varten haastateltiin kahta veljestä: Aimo ja Heimo Rönniä sekä heidän lapsiaan ja lapsenlapsiaan. Aimo Rönni on syntynyt vuonna 1924. Hän on asunut syntymäkodissaan Talolassa eläkepäiviinsä asti; vuonna 1992 hän muutti läheiselle Paavolan tilalle, joka sekin on kuulunut syntymäkotiin jo vuodesta 1935 alkaen. Myös varsinainen kotitalo on säilynyt suvussa: Aimo Rönnin poika Jukka Rönni (s. 1952) asuu siellä ja viljelee talon maita. Vanhaisäntä on siis asunut synnyinkylässään koko ikänsä. Lisäksi hän on metsästännyt ja kalastanut jonkin verran. Hän osallistuu sitä paitsi jossain määrin edelleen talon töihin.

Aimo Rönnin nimitaito on mittava: yhdellä haastattelukerralla häneltä saatiin mui-
tiin 180 paikannimeä. Hänen nimoreviirinsä kattaa suurimman osan Laitikkalan kylää.
Kaikkein tiheimmin hänen käyttämiään nimiä on kotikulmakunnalla Kärvëntälässä ja
Laitikkalan keskustassa, Kyllönjoen lounaispuolisella kannaksella Pinteleen ja Ilmoilan-
selän välissä. Lukumääräisesti Aimo Rönni osaa enemmän kaikkien nimiryhmien nimiä
kuin poikansa Jukka tai tämän poika Miksu eli Mikael Rönni (s. 1980) ja tytär Marika
Rönni (s. 1978).

Kulttuurinimiä Aimo Rönnin nimistöstä on reilut 50 prosenttia. Se on perhepiirin pie-
nin prosenttiosuus, vaikka kulttuurinimiäkin Rönni osaa lukumääräisesti huomattavasti
enemmän kuin poikansa tai tämän lapset. Näyttää siis siltä, että nuoremman sukupolven
nimitaidon kulmakivenä ovat juuri asutus- ja osin myös viljelysnimet. Asutusnimet ovat-
kin makrotoponyymejä, jotka keskeisyytensä ansiosta hallitaan kylässä yleisesti. Kangas-
alan nimitaitoa tutkinut Ulriikka Tiitola on jättänyt maatilojen nimet aineistostaan koko-
naan pois, koska useimmat ihmiset osaavat ne (1992: 86); samoin ovat menetelleet suo-
menruotsalaiset tutkijat (Slotte, Zilliacus ja Harling 1973: 98). Aimo Rönninkin osaamis-
ta kulttuurinimistä valtaosa — yli 60 prosenttia — on asutusnimiä. Hän tuntee käytännöl-
lisesti katsoen koko Laitikkalan keskeisen asutusnimistön ja sen lisäksi varsinkin Kärvän-
tälästä sekä pienten asumusten että asuinalueiden nimiä.

Viljelysnimet muodostavat Aimo Rönnin koko nimitaidosta yllättävän pienen osan
(noin 10 prosenttia; kulttuurinimistä noin 20 prosenttia), vaikka hän tuntee niitäkin enem-
män kuin nuoremmat haastatellut. Vanhanisännän pojan koko nimistöstä lähes neljännes
on viljelysnimiä ja pojanpojankin nimistöstä liki viidennes. Pojantytär Marika Rönni taas
ei tunne viljelysnimiä juuri lainkaan.

Jukka Rönni jatkaa isänsä maiden viljelyä, ja myös pojanpoika Mikael Rönni osallis-
tuu talon töihin. Periaatteessa olisi siis täysin mahdollista, että isä, poika ja pojanpoika
käyttäisivät täsmälleen samoja nimiä. Useissa tutkimuksissa viljelysnimistö on kuitenkin
havaittu nimistä helpoimmin katoavaksi ja muuttuvaksi (vrt. Ainiala 1997: 215–222). Pel-
tojen nimissä tuleekin esiin paitsi nimitaito myös nimistön muuttuminen ja kunkin haas-
tatellun nimitarve.

Talon maiden läpi on jo Aimo Rönnin isännöidessä mennyt vanha kylänraitti, jonka
molemmiin puolin on talon peltoja. Tietä pitkin on kuljettu aikanaan myös Tampereen ja
Hämeenlinnan väliä. Nytemmin vanhan tien eteläpuolelle on rakennettu uusi kaupunkien-
välinen väylä, joten talon peltokuviot ovat muuttuneet. Vanhanisännän käyttämä *Hevos-
sillanvainio* on nuorempien nimistössä yksinomaaisesti *Teittenväli* ja vain pojanpojan haas-
tattelussa esiin tullut *Vattiala* on Jukka Rönnin käytössä *Tientaka*. Aimo Rönnin käyttä-
mät nimet *Alhovuorenpelto*, *Kotovainio* ja *Viitasmäenpellot* ovat jääneet käytöstä ilmei-
sesti kokonaan. *Viitalanvainio* on Jukka Rönnillä korvautunut nimillä *Palsta* ja *Piha*. Vaa-
ri ja pojanpoika käyttävät pellonnimeä *Kuikku*, mutta nykyinen isäntä tarvitsee sen lisäksi
tarkemmat nimet *Etu-* ja *Taka-Kuikku*. Nimissä on tapahtunut myös pienempiä muutok-
sia: Aimo Rönnin *Aroonmäenpellot* on Jukka Rönnillä muuttunut muotoon *Aroinmäen-
pellot*, *Ilkonperkiö* muotoon *Ilkonmaa* ja *Takamaa* ~ *Takaperkiö* yksinomaaisesti *Takaper-
kiöksi*. Nimitaidon periytyamisen kannalta on kiintoisaa, että Mikael Rönni kertoi oppi-
neensa pellonnimet vaariltaan ja isältään. Tämä näkyy muun muassa siten, että hän on omak-
sunut vaariltaan esimerkiksi nimiasun *Takamaa*, jota isä ei enää käytä. Samoin hän muisti
kaksi ilmeisen vanhaa nimeä *Tanhua* ja *Vattiala*, joita vaari ja isä eivät lainkaan maininneet.

▷

Osa talon peltöjen nimistä on kuitenkin kaikkien kolmen sukupolven miesten käytössä. Sen sijaan Jukka Rönnin tytär tunsikin nimistä vain yhden, *Paavolanpellon* — senkin lähinnä siksi, että pelto on vaarin nykyisen asuinpaikan vieressä ja nimetty sen mukaan. Erot miesten viljelysnimistöissä johtunevat ensinnäkin siitä, että peltokuviot ovat tien rakentamisen seurauksena muuttuneet Aimo Rönnin aktiiviviljelijäkauden jälkeen. Toiseksi hänen käyttämiensä pikkupeltöjen nimien tarkoitteita on yhdistetty, jolloin osa nimistä on käynyt tarpeettomaksi. Lisäksi vanhaisäntä käyttää myös talon omien maiden ulkopuolella olevien viljelysten nimiä — nuoremmat eivät ilmeisesti halua »mennä muiden maille».

Artefaktien nimiä Aimo Rönni tietää niin ikään kaikkein eniten (14), mutta pojantytär Marika Rönni osaa niitä melkein yhtä paljon (10). Haastateltujen välinen ero näkyy siinä, että vaarin koko nimitaidosta artefaktien osuus on vajaa 10 ja Marikan nimitaidosta noin 25 prosenttia. Jukka ja Mikael Rönni sijoittuvat tähän väliin — tosin selvästi lähemmäksi Aimo Rönniä.

Luontonimet näyttäisivät olevan nimitaidon varsinainen mittari. Mitä enemmän nimiä haastateltava osaa, sitä suurempi osa niistä on luontonimiä. Aimo Rönnin nimitaidosta ne muodostavat lähes puolet, Jukka ja Mikael Rönnin nimitaidosta liki 40 ja Marika Rönnin alle 20 prosenttia. Laitikkalassa näyttää mittarina sitä paitsi korostuvan maastonimistö: Aimo Rönni tuntee enemmän maasto- kuin vesistönimiä ja Jukka Rönnillä luvut ovat lähes tasan. Lastenlasten luontonimitaito puolestaan perustuu selvästi vesistönimisiin. Tämä on Laitikkalan kaltaisessa kylässä hyvin odotuksenmukaista. Vesistöt ovat maiseman kannalta keskeisiä, ja niitä hyödynnetään monin tavoin: kalastuksen ja ravustuksen ohella kesäisin uidaan ja veneillään. Ilmoilanselän saaret ovat kyläläisille tuttuja kesäretkipaikoja. Osa vesistönimistä on siis makrotoponyymejä, joita käytetään paljon ja yleisesti.

Aimo Rönni osaa eniten myös vesistönimiä (39). Hänen poikansa tuntee nimiä 12, pojanpoika 15 ja pojantytär viisi. Kiinnostavinta on se, että Mikael Rönni osaa nimiä enemmän kuin isänsä. Hän sitä paitsi käyttää neljää sellaista vesistönimeä, joita muut perheenjäsenet eivät tunne. Mikael Rönni veneilee ystäviensä kanssa ahkerasti, ja hänen nimistöönsä kuuluvat Kyllönjoen lahtien nimet *Helmikkalanlahti* ja *Talikanlahti*. Pinteleessä on puolestaan lahti nimeltä *Jokisuu*. Ilmoilanselän *Särkisaaresta* hän käyttää myös ilmeisen tuoretta rinnakkaisnimeä *Hevossaari*, sillä saarella laidunnetaan nykyään hevosia. Aimo Rönnin vesistönimimitaito perustuu ensinnäkin siihen, että hän tuntee muita yksityiskohtaisemmin sekä Pinteleen että Ilmoilanselän nimiä. Hän on myös perheessä ainoa, joka käyttää nimiä Kyllönjoen pienistä saarista. Ojien nimet näyttävät niin ikään kuuluvan vain vanhimman perheenjäsenen nimistöön. Lisäksi hän osaa nimiä Jouttijärveltä, joka ei kuulu lainkaan muiden nimoreviiriin.

Reilu neljäsosa Aimo Rönnin käyttämistä nimistä on maastonimiä, Jukka Rönnin käyttämistä vajaa viidesosa. Nuorimmat Marika ja Mikael Rönni osaavat yhteensä vain kolmen keskeisen maankohouman nimet *Ansavuori*, *Hemilänvuori* ja *Kirkkokallio*. Oireellista on, että Jukka Rönnin haastattelussa on tullut esiin ainoastaan yksi sellainen maastonimi, jota hänen isänsä ei ole maininnut — Marika ja Mikael Rönnin haastatteluissa ei yhtään. Syitä on todennäköisesti monia. Ensinnäkin vaari on harrastanut hirvestystä ja liikunnut sen vuoksi paljon. Poika ja pojanpoika ovat puolestaan kiinnostuneita vanhoista autoista ja moottoripyöristä, joita kunnostetaan pihapiirissä. Toiseksi Aimo Rönni edustaa sukupolvea, joka on tehnyt pelto- ja metsätöitä hevosen kanssa. Liikkuminen on muu-

tenkin ollut täysin erilaista kuin nykyisessä teknistyneessä maailmassa. Hän on tarvinnut enemmän paikannimiä kuin nuoremmat sukupolvet: on pitänyt puhua kallioista, kierretävistä soista ja maantien hankalista mäistä ja mutkista. Ilmiö on aiemmistakin tutkimuksista tuttu: esimerkiksi maankohoumien nimistä on 1960-luvulta näihin päiviin kadonnut keskimäärin puolet (Luukkonen 1997: 71; Niemi 1998: 81; Paananen-Kurikkala 1995: 146). Tiitolan aineistossa luontonomistia on kadonnut eniten lahtien ja mäkien nimiä (1992: 86).

Aimo Rönnin osaamista nimistä puolet on sellaisia, joita nuoremmat Rönnit eivät haastattelujen perusteella tunne (vrt. Kepsu 1990: 79). Nimistä liki 60 prosenttia on luontonomiä ja niistä suuri osa maastonimiä. Yhteensä vaari tuntee 36 sellaista maastonimeä, jotka eivät ole periytyneet pojan ja pojan lasten nimitaitoon. Niistä valtaosa — peräti 25 kappaletta — on maankohoumien nimiä: mäkiä, maantiemäkiä ja kallioita; seuraavaksi suurimmat ryhmät ovat lahtien ja soiden nimet. Toisin sanoen nimien katoamistendensi näkyy selvästi myös yksilötasolla. Aimo Rönnin osaamista nimistöistä ovat unohtumassa juuri samanlajisten paikkojen nimet kuin kylien muuttumistutkimuksessakin. (Vrt. Luukkonen 1997; Niemi 1998; Paananen-Kurikkala 1995 ja Tiitola 1992.) Nimien periytymisestä sukupolvelta toiselle on puolestaan selvä osoitus se, että nuorempien nimitaito koostuu pääosin nimistä, jotka myös Aimo Rönni tuntee. Lasten nimitaito on selvästi sidoksissa vanhempien nimitaitoon, ja yleensä perheessä muutenkin osataan samoja nimiä (Slotte 1973: 129; Zilliacus 1973: 153; Harling 1973: 168).

Heimo Rönni on Aimo Rönnin veli ja syntynyt vuonna 1927. Hän on asunut lapsuutensa Kärvëntälässä, mutta ollut suurimman osan elämästään isäntänä Laitikkalan toisella laidalla Rönnin tilalla. Nykyään hän on eläkkeellä eikä ole enää 20 vuoteen asunut Laitikkalassa. Heimo Rönni on kuitenkin edelleen tiiviissä yhteydessä Laitikkalaan, jossa hänen poikansa perheineen hoitaa tilaa. Tuntuma kylän nimistöön on säilynyt myös metsästysharrastuksen kautta.

Haastattelussa esiin tulleista 122 eri paikan nimestä noin puolet on kulttuurinimiä ja puolet luontonomiä. Heimo Rönnin nimistö jakautuu siis kulttuuri- ja luontonomiin pääosin samalla tavoin kuin veljellä Aimo Rönnillä, tosin Heimo Rönnin haastattelussa tuli esiin enemmän viljelysten nimiä. Heimo Rönnin koko nimitaidosta kolme suurinta lajiryhmää muodostavat viljelys-, maasto- ja vesistönimet. Ryhmät sisältävät paljon sellaisia nimiä, jotka eivät tulleet esille pojan tai pojanpojan haastatteluissa; Heimo Rönni tunsi nimeltä erityisesti mäkiä, metsiä, oja ja peltoja, joihin nuoremmat haastatellut eivät viittaa paikannimellä. Kaikkiaan hänen käyttämistään nimistä oli kuutisenkymmentä prosenttia sellaisia, joita poika tai pojanpoika ei maininnut. Nämä nimet eivät siis tunnu välittyneen seuraavien sukupolvien käyttöön.

Heimo Rönnin nimoreviiri kattaa laajalti Laitikkalan kylän alueen. Keski- ja keskisen kylän alueelta hänen käyttämäänsä nimistöön kuuluu asumusten ja peltojen nimiä sekä sellaisia luontonomiä, joita nuoremmat sukupolvet eivät enää käytä. Sekä Aimo että Heimo Rönni tietävät esimerkiksi Kyllönjoen saarten nimet, nuoremmat haastatellut eivät viitanneet saariin propreilla. Molemmat veljekset tuntevat myös Jouttijärven alueen nimistöä, vaikka etäisyys erityisesti Kärvëntälästä on melko suuri. Nimien osaamista selittää kuitenkin maanomistus. Samainen syy on taustalla myös Heimo Rönnin osaamalla Arajärven koillispuolen viljelysnimillä: viljelykset kuuluvat hänen synnyintilansa maihin. Nimien säilymistä aktiivisessa käytössä selittää lisäksi se, että viljelysalue kuuluu Laitikkalan met-

▷

sästysalueeseen, ja nimet ovat tästäkin syystä esillä. Metsästys selittää muutoinkin Heimo Rönnin nimoreviirin laajuutta, sillä vaikka hänen nimoreviirissään ei ole Jouttijärven ja hänen isännöimänsä tilan ympäristön lisäksi muita keskittymiä, on hänen käytössään nimiä koko Laitikkalan metsästysalueelta. Metsästysaluetta rajaavat kylän- ja pitäjänrajat, ja se on kaikkiaan yli 60 neliökilometrin laajuinen. Vesistönimien osaamiseen vaikuttavat vielä erilaiset vesialueiden hoitoon liittyvät luottamustehtävät, ja jotkin yksittäiset nimet ovat jääneet mieleen paikalla tapahtuneen asian vuoksi. Esimerkiksi sodan aikana Jouttijärven erääseen lahteen pudotetuista pommeista muistuttaa *Pommilahti*-nimi.

Heimo Rönnin pojan, vuonna 1950 syntyneen tilan nykyisen isännän nimitaidossa painottuvat erilaiset paikat kuin hänen isällään. Jouni Rönnin nimitaidosta suurin osa on kulttuurinimiä, luontoonimien osuus on vain hieman yli neljännes. Hänen käyttämänsä nimet ovat asumusten nimiä, joita haastattelussa tuli esiin eniten — hieman alle puolet kaikista nimistä.

Jouni Rönni käyttää melko vähän viljelys- ja luontoonimiä tilanpidosta ja metsästys-harrastuksesta huolimatta. Hän orientoituu alueeseen pääasiassa asumusten ja artefaktien nimien kautta. Isän ja pojan nimitaitoa verratessa havaitsee luontoonimien katoamisen, sillä esimerkiksi kymmenestä Heimo Rönnin osaamasta joennimestä Jouni Rönni mainitsi enää kaksi. Luontoonimien vähäiseen käyttöön voivat kuitenkin vaikuttaa ne muutamat vuodet, jotka Jouni on työskennellyt ulkomailla — silloin nimiä on saattanut unohtua.

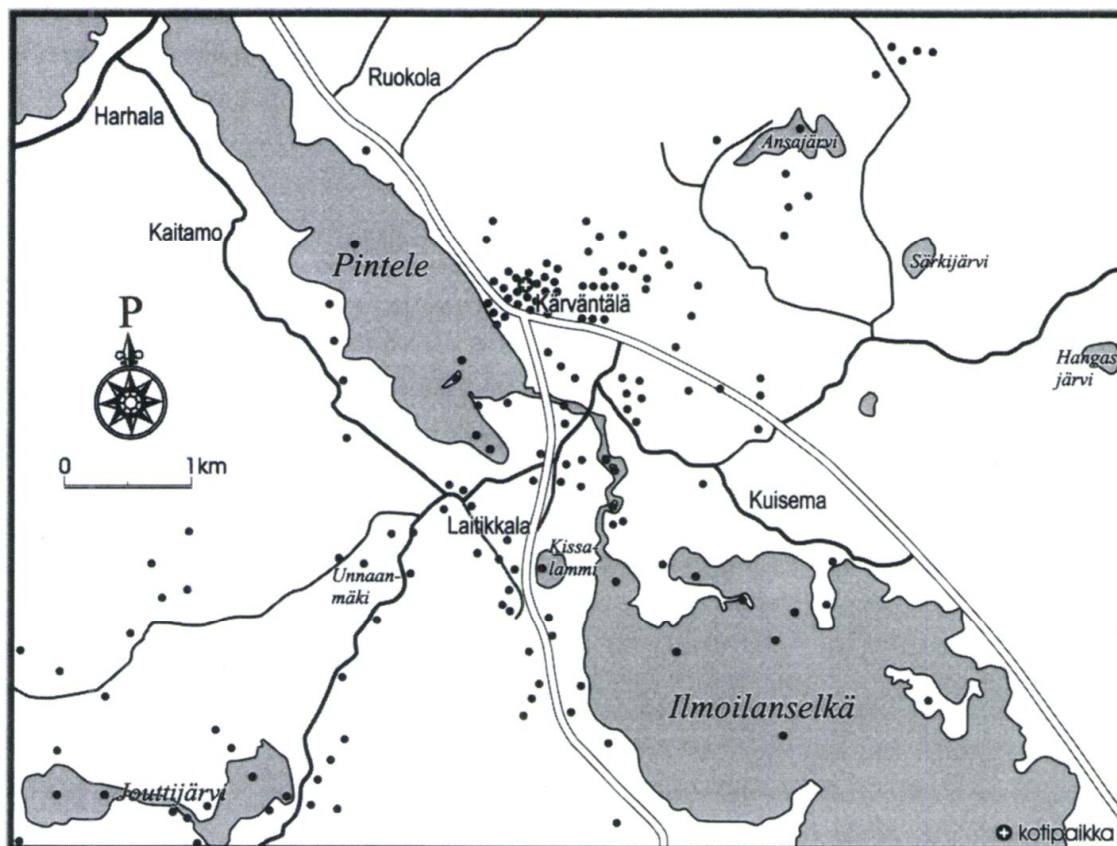
Jouni Rönnin käyttämien viljelysnimien määrään vaikuttaa osin viljelykulttuurin muutos. Heimo Rönnin nimitaitoon kuuluvat erilaiset pellonosien nimet, Jouni Rönni ei käytä niitä lainkaan. Viljelysnimet ovat otollisia katoamiselle niiden pienten käyttäjäpiirien sekä viljelysten häviämisen ja muutosten vuoksi (Ainiala 1997: 215). Myöskään Rönnin pellot eivät enää ole perinteisessä viljelykäytössä, vaan niillä kasvatetaan marjakasveja, ja sato kerätään nopeasti koneilla. Nimiä ei siis enää tarvita erottelemaan eri peltolohkoja, ja lohkojen sijaan pellot hahmotetaan ja nimetään kokonaisuuksina.

Heimo Rönnin pojanpoika Kalle Rönni käyttää isänsä tavoin paljon kulttuurinimiä, joita hänen nimitaidostaan on kaksi kolmasosaa. Hän osaa asumusten ja artefaktien nimiä — viljelysnimiä hän ei käytä lainkaan. Luontoonimistä maastonimien tuntemus on vähäistä, sen sijaan vesistönimien osuus hänen koko nimitaidostaan on kolmannes.

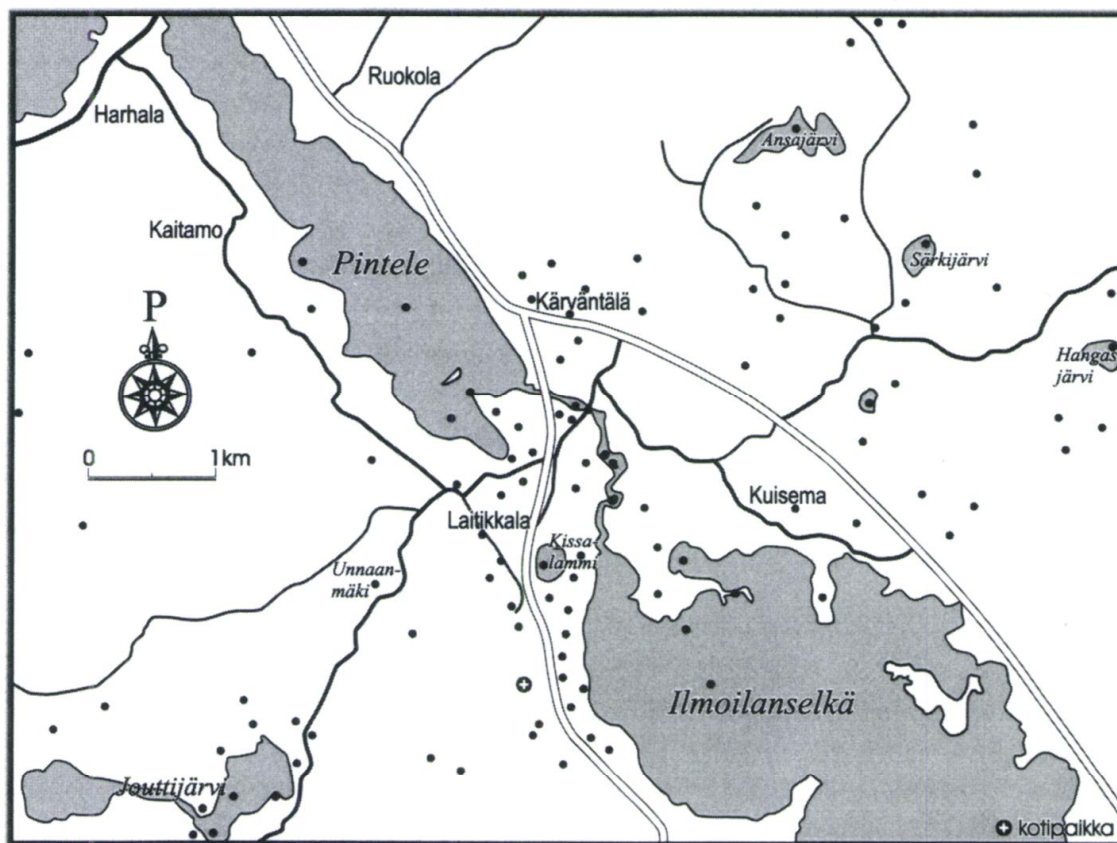
Lukumääräisesti eniten paikannimiä osaavat vanhimman sukupolven edustajat. Heidän nimitaitonsa jakaantuu tasaisesti sekä kulttuuri- että luontoonimiin, kun taas nuoremmilla ikäpolvilla kulttuurinimien tuntemus korostuu. Tosin harrastuneisuus luonnossa liikkumiseen näyttää vaikuttavan nimitaitoon ikää enemmän, kuten Jukka ja Mikael Rönnin tapauksessa.

Aimo Rönni osaa jonkin verran enemmän nimiä kuin veljensä. Ero ei kuitenkaan ole erityisen merkittävä. Aimo ja Heimo Rönnin nimistöjen koostumus on melko samanlainen: molempien nimitaidosta noin puolet koostuu kulttuuri- ja puolet luontoonimistä. Tässä suhteessa he molemmat poikkeavat lapsistaan ja lapsenlapsistaan. Lisäksi Aimo ja Heimo Rönnin sukupolvelta toiselle siirtymättömien nimien prosenttinen osuus koko heidän nimitaidostaan on melko samanlainen. Kumpikin hallitsee ison joukon maastonimiä, joita nuoremmat eivät enää osaa — erityisesti maankohoumien nimet painottuvat molemmissa aineistoissa.

Veljesten nimitaidon kannalta on olennaisempaa ero nimoreviireissä kuin tunnettujen nimien lukumäärässä tai niiden tarkoitteiden lajissa. Aimo Rönni käyttää runsaasti sel-

Kartta 5. Aimo Rönningin nimireviiri.

Kartta 6. Heimo Rönningin nimireviiri.

laisten Kärvëntälässä sijaitsevien paikkojen nimiä, joita Heimo Rönni ei tunne. Varsinkin mikrotoponyymit ovat kulmakunnalla ikänsä asuneen veljen hallussa paremmin — hän luonnollisesti tarvitsee niitä, muualla asuva veli sen sijaan ei. Aimo Rönnin nimistöön kuuluu Kärvëntälässä sijaitsevien peltojen, soiden, mäkien ja pienten asumusten nimiä, joita hänen veljensä ei maininnut. Lisäksi Aimo Rönni liikkuu vieläkin sekä Pinteleellä että Ilmoilanselällä. Tästä syystä hän osaa molempien järvien alueelta nimiä tarkemmin kuin veljensä. Heimo Rönni puolestaan tuntee Rönnin talon peltojen nimet ja lisäksi muitakin viljelysnimiä omilta kulmiltaan. Myös hänen metsästysharrastuksensa näkyy nimitaidossa: hän osaa luontonimiä huomattavasti laajemmalla alueelta kuin veljensä.

NUORTEN MIESTEN NIMITAITO

Haastatelluista nuorimpia ovat Kalle Rönni (s. 1981) ja Timo Heikkilä (s. 1984), jotka muiden haastateltujen tavoin ovat syntyperäisiä laitikkalalaisia. Tosin Kalle Rönni on viettänyt joitakin vuosia isänsä työn vuoksi ulkomailla, mikä saattaa vaikuttaa hänen Laitikkalan alueelta osaamiensa nimien määrään. He molemmat ovat maatilojen poikia ja asuvat kotonaan Laitikkalassa, vaikkakin käyvät koulua kirkonkylässä Onkkaalassa.

Pojat ovat siis taustoiltaan melko samanlaisia ja asuvat lähekkäin. Heidän nimoreviirinsä ja nimitaitonsa kuitenkin poikkeavat toisistaan. Kalle Rönnin haastattelussa esiin tulleesta 32 nimestä kulttuurinimiä on kaksi kolmasosaa (19). Nämä nimet jakautuvat tasaisesti asumusten ja artefaktien kesken, sillä hän ei käytä viljelyksistä erityisiä nimiä. Luontonimiä hän osaa selvästi kulttuurinimiä vähemmän. Timo Heikkilä osaa paikannimiä Kalle Rönniä enemmän (46). Kulttuuri- ja luontonimien jakauma on hänellä lisäksi huomattavasti tasaisempi kuin Kalle Rönnillä: haastattelussa kumpiakkin tuli esille yhtä paljon. Asumusten nimiä Timo Heikkilä osaa Kalle Rönnin tavoin kymmenkunta, kaikki läheisten tilojen nimet. Artefaktien nimiä Kalle Rönni puolestaan käyttää Timo Heikkilää enemmän, ja lisäksi heidän osaamiensa artefaktien nimien tarkoitteet ovat hyvin erilaisia. Kalle Rönni osaa pääasiassa teiden nimiä, kun taas Timo Heikkilän osaamat artefaktien nimet ovat laavujen ja nuotiopaikkojen nimiä. Eron poikien nimitaidossa voi havaita myös heidän osaamiensa viljelysnimien määrästä. Kalle Rönnin haastattelussa ei tullut esiin yhtään viljelysnimeä. Sen sijaan Timo Heikkilä tuntee viljelysten nimiä lähes kymmenen ja jopa joitakin sellaisia, joita hänen isänsä tai setänsä eivät maininneet.

Myös poikien luontonimitaidoissa on selvä ero. Timo Heikkilä osaa enemmän sekä maasto- että vesistönimiä kuin Kalle Rönni. Rönnin osaamat luontonimet sijoittuvat enimmälti hänen kotinsa lähelle ja suvun maille, Heikkilä taas osaa luontonimiä paljon kauempeakin. Syynä etäällä sijaitsevien paikkojen nimien osaamiseen ovat sekä omistus että Heikkilän harrastukset metsästys ja retkeily.

Timo Heikkilän nimistö on pääpiirteiltään yhtenevä hänen isänsä Heikki Heikkilän (s. 1950) ja setänsä Antti Heikkilän (s. 1961) kanssa. Isä ja setä ovat maanviljelijöitä, jotka liikkuvat myös metsällä, ja molempien nimoreviiriin kuuluu paikannimiä kylän eri puolilta. Pääasiallisia nimenosaamissyitä ovat omistus ja maanviljely. Sedän vaikutus Timo Heikkilän nimitaitoon tulee esiin esimerkiksi *Hiljaistenmiestentalo*-nimessä, sillä vain Antti

ja Timo Heikkilä mainitsivat nimen haastattelussa ja kertoivat talossa asuneen rauhallisia miehiä. Timo Heikkilän tietoon nimi on melko varmasti siirtynyt perheen sisäisestä käytöstä, sillä kukaan muu haastatelluista ei käyttänyt nimeä.

Lajijakaumaltaan Timo Heikkilän nimitaito on samankaltainen tutkimuksen vanhimpien maanviljelijöiden, Heimo ja Aimo Rönnin nimitaidon kanssa. Tulos poikkeaa täysin muiden tutkittujen nuorten nimitaidosta. Kalle Rönni, samoin kuin hänen serkkunsa Mikael ja Marika Rönni, hahmottaa ympäristöönsä toisin ja tuntee paljon kulttuuripaikkojen nimiä. Pelkkä ikä ei siis yksin selitä nimien osaamista, kuten aiemmissakin tutkimuksissa on käynyt ilmi (esim. Slotte, Zilliacus ja Harling 1973); merkittäväksi tekijäksi nousee myös harrastuneisuus ja ympäristössä liikkuminen.

Nimitaitojen eroista huolimatta poikien käytössä on myös yhteisiä nimiä. Ne ovat kylän makrotoponyymejä ja sellaisia nimiä, joita vanhemmat sukupolvet eivät juuri käytä tai jotka ovat yksinomaan nuorten omaa nimistöä (ks. myös Zilliacus 1973: 144). Esimerkiksi kylän keskellä olevien paikkojen nimet *Seurojentalo* tai *Laituri* eivät haastatteluissa tulleet vanhemmille mieleen. *Laiturilla* tarkoitetaan Kyllönjoen rannassa olevaa mattolaituria, jolla nuoriso kokoontuu, *Seurojentalolla* taas seurantalons aluetta, myös soramonttua, jossa Kalle Rönni käy talvisin laskemassa lumilaudalla. Kalle Rönni kutsuu paikkaa myös rinnakkaisnimellä *Monttu*, vanhempien sukupolvien edustajat puolestaan käyttävät soramontusta vanhaa *Tervämäki*-nimeä.

LOPUKSI

Jokainen meistä osaa ainakin sen verran paikannimiä kuin paikoista puhumiseen tarvitsee. Nimitarve kuitenkin vaihtelee. Tätä tarvetta ja samalla nimitaitoa eli paikannimien osaamista olemme yhden kylän osalta tutkineet. Eri-ikäisiä ja eri ammateissa toimivia miehiä ja naisia haastatteleamalla olemme selvittäneet, minkälaisia eroja nimitaidossa on ja mistä erot johtuvat. Olemme tarkastelleet myös kyläläisten nimireviirejä eli sitä, kuinka laajalle haastateltujen nimitaito ulottuu.

Monet aiemmista tutkimuksista saadut tulokset näyttävät Laitikkalassakin pitävän paikkansa. Miehet osaavat keskimäärin enemmän nimiä kuin naiset, ja vanhemmat puolestaan enemmän nimiä kuin nuoret. Nuorten ja naisten nimitaito painottuu kulttuuri- ja erityisesti asutusnimiin. Asutusnimet ovat kylän keskeisintä nimistöä — lähes kaikki kyläläiset osaavat huomattavimpien talojen ja tilojen nimet. Miehet puolestaan osaavat enemmän luontonimiä kuin naiset, paljolti siksi, että he ovat liikkuneet ja liikkuvat yhä maastossa naisia enemmän. Laitikkalassa varsinkin hirvenmetsästys on merkittävä miesten nimitaidon ja laajan nimireviirin selittäjä. Luontonimiä voi myös pitää nimitaidon mittarina — mitä enemmän luontonimiä haastateltava osaa ja mitä suurempi osuus hänen nimitaidostaan on luontonimiä, sitä parempi on myös koko nimitaito. Laitikkalassa korostuu erityisesti maastonimien asema. Koska runsasvetisen kylän monet vesistönimet ovat makrotoponyymejä, ne myös kuuluvat useimpien nimivarastoon. Kylän maastonimistä on puolestaan selvästi pienempi osa makrotoponyymejä — vain muutama mäennimi on niin tärkeä, että enemmistö kyläläisistä osaa ne. Maisema luonnollisesti vaikuttaa vahvasti siihen, mitkä ja minkälaisien luontopaikkojen nimet ovat keskeisiä ja makrotoponyymejä. Tässä onkin epäilemättä suuria eroja paikkakuntien välillä. Runsasvetisillä seuduilla

▷

vesistönimien asema korostuu, vähävetisillä seuduilla puolestaan maastonimet ja monesti myös huomattavimpien viljelysten nimet ovat tärkeämpiä.

Vaikka miehet ja vanhemmat kyläläiset osaavat keskimäärin enemmän nimiä kuin naiset ja nuoret, yksilölliset erot nimitaidossa ovat suuria. Ammatti ja harrastukset näyttävät vaikuttavan nimitaitoon ikää ja sukupuolta enemmän. Ne jotka liikkuvat enemmän maastossa ja ovat kiinnostuneempia itse seudusta, osaavat myös enemmän nimiä. Kannattaa siis pitää mielessä, että ikä ja sukupuoli eivät yksinään riitä nimitaidon selittäjiksi. Samanikäisten, samaa sukupuolta olevien ja ikänsä kylässä asuneiden nimitaidossa voi olla suuriakin eroja — se, joka esimerkiksi metsästyksen, retkeilyn tai vaikkapa ralliajojen seuraamisen vuoksi on liikkunut enemmän ja kauempana kylässä, osaa enemmän nimiä.

Siitä huolimatta että kyläläisten nimitaidoissa on suuriakin eroja, tämä ei juuri haittaa keskinäistä kommunikaatiota. Keskeisistä ja tärkeistä paikoista on helppo puhua, koska niiden nimet ovat tuttuja kaikille tai ainakin useimmille. Pienemmissä yhteisöissä (perheen ja sukulaisten kesken, hirviporukassa jne.) käytetään sen sijaan nimiä, jotka ovat tuttuja vain kyseisen yhteisön jäsenille. Koska esimerkiksi hirvestäjän on tiedettävä ja tunnettava metsästyksmaastot ja -paikat, hän myös osaa näiden paikkojen nimet. Se, jonka ei tarvitse tietää ja tuntea näitä nimiä ja paikkoja, ei nimiä myöskään opettele eikä ota käyttöönsä. Kukin oppii sen verran nimiä kuin tarvitsee. Vastaavasti erilaisten töiden, tehtävien, harrastusten ja kiinnostusten myötä opitaan tarpeellinen käyttönimistö.

Perheissä osataan samoja nimiä: nuorimmat käyttävät enimmäkseen samoja nimiä kuin vanhempansa ja isovanhempansakin. Joistain paikoista on tarpeen puhua nimenomaan perheen ja suvun kesken, ja kaikki tarvitsevat yhteistä käyttönimistöä. Perheillä on siis omat makrotoponyyminsä. Noin puolet vanhimman sukupolven nimistä on kuitenkin katoamassa. Tässä suhteessa tendenssi on yksilötasolla sama kuin kylänkin mittakaavassa — katoamiselle alttiita ovat etenkin monet viljelys- ja maastonimet. Nuorin sukupolvi tarvitsee ja hallitsee asutusnimiä sekä tärkeiden artefaktien ja keskeisten vesistöjen nimiä. Myös nuorten nimitarve kuitenkin vaihtelee harrastusten mukaan.

Olemme tutkineet yhden kylän 18 asukkaan nimitaitoa. Heillä kaikilla on oma nimistönsä, joka osin on yhteistä joidenkuiden muiden kyläläisten kanssa. Esimerkiksi nuoret osaavat samoja nimiä kuin muut perheenjäsenet, mutta heillä on myös omia, muiden nuorten kanssa yhteisiä käyttönimiä. Yhden kylän »koko» nimistö koostuu siis monenikäisten, eri ammateissa toimivien ja eri sukupuolta edustavien ihmisten nimistöistä. Kukaan ei tarvitse kylän alueen kaikkia paikannimiä — ja on tuskin koskaan tarvinnutkaan. Tässä mielessä käsitys Suomen paikannimistöstä on ollut todellisuutta yksinkertaisempi. Esimerkiksi aluemonografioissa, joissa on tutkittu rajallisen alueen koko nimistöä, ei ole juurikaan tullut esiin paikannimistön ajallinen tai yksilöllinen kerroksisuus. Nimistön keruuta on niin ikään ohjannut näkemys nimistöistä suhteellisen pysyvänä kokonaisuutena, joka on sellaisenaan kerättävissä »parhailta» oppailta. Ahkeran keruun myötä maamme paikannimikokoelma on kyllä kunnioitettavan laaja, mutta senkin puutteet olisi tunnistettava. Nimien käyttöön, variaatioon ja erilaisten ihmisten nimistöihin on alettu kiinnittää huomiota vasta viime vuosina. Uusien tutkimusongelmien myötä on mietittävä myös sitä, miten aineistoja on tarkoituksenmukaista kerätä.

LÄHTEET

- AINIALA, TERHI 1997: *Muuttuva paikannimistö*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 667. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- HALME, RITVA – HALME, PENTTI 1972: Pälkäneen isäntäluettelo vuodesta 1539 vuoteen 1900. – Viljo Nissilä ym., *Pälkäneen historia* s. 613–671. Vammala: Pälkäneen kunta.
- HARLING, GUNILLA 1973: Sarvsalö kustby i östra Nyland. – Kurt Zilliacus (toim.), *Synvinklar på ortnamn* s.156–170. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland Nr 454. Meddelanden från folkkultursarkivet 1. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- ITKONEN, TERHO 1964: *Nimestäjän opas*. Toinen painos. Tietolipas 21. Sanakirjasäätiön nimistöjaoksen julkaisuja 1. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 1997: *Nimestäjän opas*. Kolmas, uusittu painos. Apuneuvoja suomalais-ugrilaisien kielten opintoja varten XIII. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- KEPSU, SAULO 1990: Toponymie des Dorfes Kepsu. – Heikki Leskinen & Eero Kiviniemi (toim.), *Finnish onomastics. Namenkunde in Finnland* s. 61–83. Studia Fennica 34. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LUUKKONEN, PÄIVI 1997: *Paikannimistön säilyminen, katoaminen ja muuttuminen Lopen Launosissa*. Pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- NIEMI, TUULA 1998: *Paikannimien säilyminen ja katoaminen Luopioisten Kouvalassa*. Pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- PAANANEN-KURIKKALA, TUULIKKI 1995: *Suonenjoen Viipperon paikannimet*. Pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- PITKÄNEN, RITVA LIISA 1996: Viljelijän kylä — kalastajan saaristo: ammatti nimitaidon taustana. – Ritva Liisa Pitkänen, Helena Suni & Satu Tanner (toim.), *Kielen kannoilla: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 20 vuotta* s. 102–118. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 86. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
- 1998: The nomenclatures of a farmer and a fisherman: occupation as the decisive factor. – W. F. H. Nicolaisen (toim.), *Proceedings of the 19th international congress of onomastic sciences* s. 277–284. Aberdeen: University of Aberdeen.
- SLOTTE, PETER 1973: Småbönders inlandsby i österbotten. – Kurt Zilliacus (toim.), *Synvinklar på ortnamn* s.101–137. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland Nr 454. Meddelanden från folkkultursarkivet 1. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- 1976: Ortnamns räckvidd; namnbruk och namnkunnande. – Vibeke Dalberg, Bortolv Helleland, Allan Rostvik & Kurt Zilliacus (toim.), *Ortnamn och samhälle. Aspekter, begrepp, metoder* s.125–140. NORNA-rapporter 10. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- SLOTTE, PETER – ZILLIACUS, KURT – HARLING, GUNILLA 1973: Sociologiska namnstudier. – Kurt Zilliacus (toim.), *Synvinklar på ortnamn* s. 97–181. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland Nr 454. Meddelanden från folkkultursarkivet 1. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- TIITOLA, ULRIKKA 1992: *Nimitaidosta ja paikannimien säilymisestä Kangasalan Saari-*

kylissä. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos.

ZILLIACUS, KURT 1973: Rosala skärgårdsby i Åboland. – Kurt Zilliacus (toim.), *Synvinklar på ortnamn* s.137–156. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland Nr 454. Meddelanden från folkkultursarkivet 1. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.

KNOWLEDGE AND USE OF PLACE NAMES AT LAITIKKALA IN THE PARISH OF PÄLKÄNE

The article examines people's knowledge of local place names, specifically the knowledge held by villagers in different age groups, sexes and occupational groups of the names in their own village. The village chosen for the study was Laitikkala in the parish of Pälkäne, in Häme province. Eighteen people were interviewed from three different age groups (elderly, middle-aged, young). The interviews were used to investigate not only the person's knowledge of local place names (the number of names used and known), but also the extent of the area covered by the names. The reasons for knowing each name were also sought.

Large differences existed amongst the villagers in their knowledge of local place names. The men's knowledge was, on average, greater than the women's, and the older people's greater than that of the younger villagers. Cultural names, and especially names of dwellings featured strongly in the knowledge held by the women and the young. Men, on the other hand, knew more nature-related names. Age and sex were not, however, by themselves sufficient to explain knowledge of local place names, because individual differences were great. Occupation and hobbies often influenced knowledge of names more than age or sex.

The study also examined how place names are passed on from one generation to another. The youngest age group mostly use the same names as their parents and grandparents. About half of the names used by the older generation are disappearing, however, because younger people no longer need to use them. ■

Kirjoittajien osoitteet (addresses):

terhi.ainiala@kotus.fi

johanna.komppa@helsinki.fi

kaija.mallat@helsinki.fi

ritva-liisa.pitkanen@kotus.fi